

Univerzita Karlova v Praze
Evangelická teologická fakulta

**Sanace rodiny - spolupráce odboru
sociálně-právní ochrany dětí městského
úřadu Náchod s nestátní neziskovou
organizací Salinger o. s.**

Bakalářská práce

Aneta Kunderátová

Katedra sociální práce

Vedoucí práce: Mgr. Jana Valešová

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Pastorační a sociální práce

Praha

2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „*Sanace rodiny - spolupráce odboru sociálně-právní ochrany dětí městského úřadu Náchod s nestátní neziskovou organizací Salinger o. s.*“ napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Hradci Králové dne 1.12.2015

Aneta Kundrátová

.....

Bibliografická citace

KUNDRÁTOVÁ, Aneta. Sanace rodiny - spolupráce odboru sociálně-právní ochrany dětí městského úřadu Náchod s nestátní neziskovou organizací Salinger o. s. Bakalářská práce. UK ETF. Praha. 2015, s. 70.

Abstrakt

Bakalářská práce pojednává o sanaci rodiny a spolupráci sociálních pracovníků odboru sociálně-právní ochrany dětí městského úřadu Náchod s pracovníky nestátní neziskové organizace Salinger o. s. První část práce si dává za cíl objasnit základní pojmy, týkající se problematiky sanace rodiny (rodina, ohrožená rodina, postoj státu vůči rodinám, ohrožené dítě, sociálně právní ochrana dětí, legislativa související s ochranou práv dětí, orgán sociálně-právní ochrany dětí, sanace rodiny, multidisciplinární tým, představení neziskové organizace Salinger, poskytující službu sanace rodiny v Královéhradeckém kraji). Dalším cílem práce je popsat funkci těchto dvou právně odlišných institucí a nastínit, jaké jsou vhodné podmínky pro jejich vzájemnou spolupráci. Druhá část práce je především analýzou zjištěných údajů a interpretací rozhovorů se sociálními pracovníky NO Salinger o. s. a OSPOD Náchod. Tato průzkum si dává za cíl zjistit, jak probíhá vzájemná spolupráce mezi těmito dvěma organizacemi, jak pracovníci tuto spolupráci hodnotí a v čem podle nich kvalitní spolupráce spočívá.

Klíčová slova: rodina, ohrožená rodina, rodinná politika ČR, sanace rodiny (SR), ohrožené dítě, sociálně právní ochrana dětí (SPOD), orgán sociálně právní ochrany dětí (OSPOD), nestátní nezisková organizace (NNO/ NO), spolupráce organizací v oblasti sanace rodiny, interdisciplinární tým.

Support of the family - the cooperation of the Department of Social and Legal Protection of Children of the Municipal Authority in Náchod with nongovernmental nonprofit organization Salinger.

Abstract

Bachelor thesis deals with the support of the family and the collaboration of social workers from the Department of Social and Legal Protection of Children of the Municipal Authority in Náchod with the workers of nongovernmental organization Salinger. The first part is aimed to explain the basic concepts concerning the issue of support of the family (family, family at risk, the attitude of the state towards families, child at risk, social and legal protection of children, legislation relating to the protection of children's rights, the authority of social and legal protection of children, support of families, multidisciplinary team, presentation of Salinger, a nonprofit organization providing services dealing with family in Hradec Kralove region). Another aim is to describe the functions of these two legally distinct institutions and outline what are the appropriate conditions for their cooperation. The second part is mainly composed of observed data analysis and interpretation of interviews with social workers of Salinger and workers of the Department of Social and Legal Protection of Children of the Municipal Authority in Náchod. The qualitative research is aimed to find out how the mutual cooperation between the two organizations works, how workers assess this cooperation and what according to them, good cooperation involves.

Keywords: family, family at risk, family policy of the Czech Republic, dealing with family, child at risk, social and legal protection of children, the authority for social and legal protection of children, a nongovernmental nonprofit organization, cooperation of organizations dealing with family, interdisciplinary team.

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat Mgr. Janě Valešové, vedoucí této bakalářské práce, za poskytnutí odborného vedení při psaní. Dále bych ráda poděkovala sociálním pracovníkům Občanského sdružení Salinger a sociálním pracovnícím městského úřadu Náchod za ochotné poskytnutí rozhovorů. Na závěr bych ráda poděkovala svému blízkému okolí, a to především svému manželovi a prarodičům za jejich podporu a trpělivost při mém studiu.

Obsah

Obsah	7
Úvod.....	8
1 Rodina.....	10
1.1 Definice rodiny.....	10
1.2 Charakteristické znaky současné české rodiny z hlediska sociologie	10
1.3 Základní funkce rodiny	11
1.4. Pomoc rodinám, poskytovaná státem.....	14
2 Ohrožené a zanedbané dítě	18
2.1 Formy syndromu CAN.....	19
2.2 Rizikové faktory vzniku syndromu CAN	20
2.3 Diagnostika syndromu CAN	21
2.4 Prevence syndromu CAN.....	22
3 Sociálně-právní ochrana dětí	24
3.1 Legislativa související s ochranou práv dětí	24
3.2 Objekty sociálně-právní ochrany dětí	28
3.3 Subjekty sociálně-právní ochrany dětí	29
3.4 Činnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí.....	30
4 Sanace rodiny.....	34
4.1 Co je sanace rodiny	34
4.2 Role a kompetence OSPOD a NNO v oblasti sanace rodiny	36
4.3 Posuzování funkčnosti rodiny	37
4.4 V jakých případech se sanace rodiny využívá	38
4.5 Nestátní nezisková organizace Salinger o. s.	42
5 Spolupráce státní a nestátní neziskové organizace v oblasti sanace rodiny	45
5.1 Interdisciplinární přístup	45
5.2 Počátky spolupráce.....	45
5.3 Možné bariéry kvalitní spolupráce.....	47
5.4 Podpora kvalitní spolupráce - efektivní komunikace.....	48

6 Výzkum.....	51
6.1 Výzkumná otázka a cíle	51
6.2 Představení respondentů.....	51
6.3 Kvalitativní metodologie.....	52
6.4 Analýza a interpretace získaných dat	53
6.5 Diskuze.....	62
6.6 Závěr výzkumné části	63
Závěr	65
Seznam literatury	67
Zákony.....	67
Monografie	67
Články	69
Internetové zdroje.....	69

Úvod

Na úvod bych ráda napsala pár řádků o své motivaci pro výběr tématu sanace rodiny. Vývoj mého pozitivního vztahu k této problematice má svou historii. Už na prvním stupni základní školy jsem chodila s mým otcem do dětského domova v Nechanicích povídat si, hrát si a zpívat s místními dětmi. Některé z těchto dětí s námi doma trávily i víkendy. Od šestnácti roků jsem po dobu osmi let pravidelně jezdila pomáhat na letní a zimní tábory pořádané pro děti z dětského domova Nymburk. S některými z nich jsme během času vybudovali blízký vztah. Z vyprávění těchto dětí a mládežníků vím, že v prostředí dětského domova nemohou být plně uspokojeny jejich potřeby - zejména psychické a emocionální - i když se vychovatelé velmi snaží. Řekla bych, že se děti často cítí vykořeněné. Absence rodiny se projeví nejvíce po odchodu z dětského domova, kdy se tito mladí dospělí lidé často nemají v těžké situaci na koho obrátit a ocitnou se na okraji společnosti.

V okamžiku, kdy jsem se během studia dozvěděla o sociální službě sanace rodiny, jejíž snahou je zachování dětí v původních rodinách, spatřila jsem v tom veliký smysl. Sociální práci s rodinami vnímám jako velice smysluplnou činnost, protože v dnešní době v důsledku rozsáhlých společenských změn není samozřejmostí, že v případě potřeby si navzájem pomohou blízcí příbuzní.

Rodina je pro mě jednou z nejvyšších hodnot a věřím, že má potenciál být tím nejlepším prostředím pro výchovu dětí. Pokud rodiče na sobě chtějí pracovat a vnímají dobro svých dětí jako hlavní prioritu, je podle mého názoru velmi významné být těmto lidem oporou a pomáhat jim na nesnadné cestě za zlepšením jejich rodičovských kompetencí a stabilizací rodiny.

Cílem této bakalářské práce je zjistit, v čem spočívá význam spolupráce mezi NO Salinger a OSPOD Náchod v oblasti sanace rodiny a jaké aspekty jsou pro kvalitní spolupráci důležité.

V první části práce popíši základní okruhy, týkající se sanace rodiny a spolupráce neziskové organizace s orgánem sociálně-právní ochrany dětí. První a druhá kapitola vytváří kontext tématu sanace rodiny a spolupráce NO a OSPOD v oblasti pomoci rodinám a dětem. V první kapitole popíši charakteristické znaky rodiny, její funkce a budu se také zabývat tématem státní pomoci rodinám. Ve druhé kapitole se budu věnovat tématu ohrožených dětí, které úzce souvisí s tématem sanace rodiny. Následně budu psát o sociálně-právní ochraně dětí. Budu se soustředit na legislativu, související s ochranou dětí a na činnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí – tato kapitola bude jednou ze tří stěžejních pilířů druhé části bakalářské práce. Ve čtvrté kapitole přiblížím problematiku sanace rodiny, roli OSPODu a NO v oblasti sanace rodiny a službu sanace rodiny NO Salinger o. s. – tato kapitola bude

druhým pilířem druhé části bakalářské práce. A třetím pilířem se stane pátá kapitola, věnující se důležitým aspektům spolupráce státní a nestátní neziskové organizace a spoluprací obecně.

Cílem druhé části této bakalářské práce je zjistit, v čem spočívá význam spolupráce mezi NO Salinger a OSPOD Náchod v oblasti sanace rodiny a jaké aspekty jsou pro kvalitní spolupráci důležité.

Myslím si, že některá zjištění mohou být pro sociální pracovníky těchto dvou organizací, případně i pro jiné organizace, vykonávající sanaci rodiny, inspirativní.

1 Rodina

V této kapitole seznamuji se současnou podobou rodiny, která prošla dle Možného od jejího dřívějšího pojetí v podobě nejstabilnější instituce vytvořené civilizací, radikální změnou.¹ Popisují také základní funkce rodiny a pomoc, kterou rodinám poskytuje stát. Pokusím se touto kapitolou načrtnout kontext rodinné problematiky, který je důležitý pro správné pochopení služby sanace rodiny.

1.1 Definice rodiny

Rodina je ve slovníku sociální práce definována dle tradičtějšího pojetí jako:

„skupina lidí spojená pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků (sňatek, adopce). V širším pojetí, jež se začíná rozšiřovat v USA a některých státech EU, se za rodinu začíná považovat i skupina lidí, která se jako rodina deklaruje na základě vzájemné náklonnosti. V některé fázi svého vývoje obvykle rodina sdílí společnou domácnost. ... V systému sociálního zabezpečení v ČR se podle platných zákonů považuje za rodinu soužití rodičů a nezaopatřených dětí.“²

1.2 Charakteristické znaky současné české rodiny z hlediska sociologie

Rodina má stále ve společnosti nenahraditelný význam, i když se její původní forma i funkce od 18. století změnily, jak podotýká Matoušek a Pazlarová. Ve středověku bylo téměř nemožné bez rodiny přežít.³ Člověk, jenž nežil v rámci rodiny, jakoby neměl příslušnost a měl blízko k sociálnímu vyloučení.⁴ V biologické rodině byla zakořeněná jedincova identita. Během posledních dvou století však došlo v této oblasti k velkému posunu. Současná civilizace nadřadila v mnoha oblastech jednotlivce nad rodinu.⁵ V následujících odstavcích zmíním několik konkrétních změn, které zasáhly instituci rodiny nejvíce.

Tyto změny se dle sociologa Možného začaly nejmarkantněji projevovat ve druhé polovině dvacátého století. Ve společnosti, která byla dříve ovlivněna především křesťanskou vírou, bylo manželství jediným legitimním místem pro

---

¹ MOŽNÝ, I., *Sociologie rodiny*, s. 19.

² MATOUŠEK, O., *Slovník sociální práce*, s. 187.

³ MATOUŠEK, O., - PAZLAROVÁ, H., *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*, s. 13.

⁴ *Ibid.*, s. 14.

⁵ *Ibid.*, s. 12.

sex. Tato představa je již dávnou minulostí. Tyto jasně nastavené hranice se začaly posouvat směrem, který legitimizoval předmanželský sex. V současnosti se dokonce ve společnosti vede diskuze o legitimizaci nevěry v manželství z hlediska individuální svobody. A přesto, že je od šedesátých let dvacátého století k dispozici mnoho antikoncepčních technologií, v sedmdesátých letech došlo v západní kultuře k nárůstu počtu nemanželských dětí (v mnoha zemích se blíží tento počet padesáti procentům).

Další změna nastala ve volbě manželského partnera, která byla dříve údělem rodičů.⁶ Ti přihlíželi k rodinnému a společenskému statusu a majetku nastávajícího a zajistili tak dobrou budoucnost pro své potomky. Dnes si každý partnera vybírá dle svého vlastního uvážení především na základě lásky, založené na sexuální přitažlivosti.

Oslabení vlivu křesťanství se projevilo i v trvalosti manželského svazku, v jehož pojetí bylo manželství posvátným nerozlučným svazkem dvou lidí, kteří uzavírali smlouvu před Bohem. Dnešním trendem je pojetí manželství jako občanské právní smlouvy, kterou lze kdykoliv vypovědět. Důsledkem toho vzrostla rozvodovost a opakované sňatky.

Další změnou je dnešní způsob práce a zásah do tradičních funkcí rodiny v podobě specialistů a institucí. Díky separaci pracoviště od bydliště se muž vzdaluje od rodiny, o vzdělávání a částečně i výchovu dětí se stará škola, hodnotový systém dětí ovlivňují do velké míry masmédiá a o staré, nemocné a postižené pečují zdravotnická a sociální zařízení. Dle Možného dnes rodina naplňuje pouze potřeby ekonomické, zajišťuje zábavu a emoční bezpečí – z čehož pouze v tomto je nenahraditelná.

Výchova dětí již není hlavní náplní života muže a ženy.⁷ Od poloviny šedesátých let začala mimo jiné i v souvislosti s legitimizací potratů a vývojem antikoncepčních opatření rapidně klesat porodnost. Ve společnosti se objevuje fenomén jedináčků, a dokonce dobrovolně bezdětných manželství.

V mnoha odvětvích se díky fyzicky nenáročné povaze práce může žena uplatnit stejně jako muž. Od konce padesátých let ženy upouštějí od své tradiční role matky a hospodyně a kariéra se pro ně stává stejně významnou součástí života jako pro muže. Mateřství, které bylo dříve náplní celého života žen, se nyní stává poměrně krátkým životním obdobím.⁸

1.3 Základní funkce rodiny

Dle ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) je jednou z hlavních funkcí rodiny funkce **biologicko-reprodukční**. Ta přináší velkou

---

⁶ MOŽNÝ, I., *Sociologie rodiny*, s. 19.

⁷ Ibid., s. 20.

⁸ Ibid., s. 21.

změnu pro pár – zodpovědnost za výchovu a zajištění dobrého vývoje dítěte.⁹ Výrost a Slaměník poukazují na rychle se vyvíjející možnosti genetiky a medicínské techniky, díky níž rodina přichází o svou nezastupitelnost v oblasti reprodukce. Zmiňují také množství alternativ soužití a reprodukce. Děti mohou žít se svými biologickými rodiči; rodiče si mohou cizí děti adoptovat nebo je přijmout do pěstounské péče; partneři se mohou rozhodnout nemít děti;¹⁰ neplodné páry mohou podstoupit umělé oplodnění (má více variant); rodiče, kterým byly vlastní děti odebrány, protože nebyli schopni nebo ochotni se starat o jejich potřeby; žena, která se záměrně rozhodne o dítě pečovat sama; homosexuální nebo lesbické páry, které se starají o dítě jednoho nebo obou partnerů.¹¹

Další důležitou funkcí je dle MPSV funkce **socializační**. Na této funkci se podílí primárně rodina, ale i stát v podobě různých výchovných a školních zařízení. Tato funkce je velice klíčová pro přípravu na život ve společnosti a pro rozvoj orientace v okolním světě a v mezilidské komunikaci. Výrost a Slaměník tuto funkci nazývají funkcí výchovnou. Dítě si dle těchto autorů v rodině osvojuje např. způsob řešení konfliktů, postoje vůči sobě, druhým a světu a hodnotový systém. Rodina také nese velmi důležitou roli v podobě ochrany před sociálně-patologickým chováním. Negativní změny v chování svého dítěte mnohdy zaregistruje dříve, než výchovná instituce a dítěti se tak dostává včasné pomoci.¹²

Za naprosto unikátní úlohu rodiny, kterou nelze žádnou jinou institucí zastoupit pokládá Výrost a Slaměník **emocionální** funkci, která velmi úzce souvisí se socializací. Právě v emocionální podpoře vnímají autoři skutečný smysl rodiny:

„Potřeba zázemí, bezvýhradného přijímání, podpory a pomoci, potřeba klidu a uvolnění, potřeb a sdílení zážitků, společné historie, společných rituálů, potřeba známosti, důvěrnosti, potřeba společných perspektiv a plánů, potřeba vztažnosti sebe k něčemu trvalému, jistému, nrecipročnímu, je nutná pro všechny věkové kategorie. To vše rodina poskytuje. Je tomu také naopak. V dysfunkční rodině je to právě oblast emoční, která nejvíce zraje, je nejhrouběji postižena.“¹³

---

⁹ Národní koncepce rodinné politiky, MPSV, s. 3 - 4.

¹⁰ VÝROST, J. - SLAMĚNÍK, I., *Aplikovaná sociální psychologie*, s. 325.

¹¹ *Ibid.*, s. 326.

¹² *Ibid.*, s. 326.

¹³ *Ibid.*, s. 327.

V Národní zprávě o rodině se píše, že emoce mají nenahraditelnou úlohu v procesu socializace. Ovlivňují schopnost navázání kvalitního partnerského vztahu a zdárného založení vlastní rodiny. Její plné institucionální nahrazení přináší vždy ohrožení zdravého vývoje dítěte.¹⁴ Matoušek a Pazlarová zmiňují, že mnoho výzkumů, zaměřených na zkoumání významu rodiny, potvrdilo její nenahraditelnost.¹⁵ V Národní zprávě o rodině je uvedeno, že: „v *ostatních formách soužití rodičů a dětí se daří dobrá výchova jen potud, pokud dokáží stabilní rodinu, uspokojující všechny potřeby dítěte a vytvářející schopnost orientovat se ve světě obou pohlaví, úspěšně imitovat.*“¹⁶ Matoušek a Pazlarová říkají, že děti vyrůstající v ústavní péči neprospívají tak dobře jako děti, jenž zažily výchovu ve funkční rodině. Děti z výchovných ústavů mají dle výzkumů sníženou schopnost empatie, špatnou schopnost orientace v mezilidských vztazích, jejich běžným způsobem řešení konfliktů je agrese, mají nízké sebevědomí a negativně se ústavní výchova odráží i v morálním a hodnotovém vývoji. Takto poznamenané děti jsou potenciálně náchylnější k různým způsobům sociálního neúspěchu od závislosti na návykových látkách přes kriminalitu, prostituci, neschopnost dosáhnout vyššího vzdělání, úspět na pracovním trhu, založit vlastní zdravě fungující rodinu, až po nižší kvalitu fyzického i psychického zdraví.¹⁷ Proto si myslím, že je v zájmu celé společnosti rodinu chránit a podporovat, aby mohla tvořit zázemí pro úspěšný psychosociální vývoj jedinců, jenž je základem blahobytu celé společnosti.

Funkce **materiální** jak ji nazývá Výrost a Slaměník, měla v historii větší význam, než je tomu dnes. Když je rodina v tíživé finanční situaci, má možnost čerpat podporu ze státních financí, které jsou pro takové případy vyhrazeny.¹⁸ Národní zpráva o rodině se k tomuto tématu vyjadřuje takto:

*„Zatímco hmotně a finančně podpůrnou roli přejímá od 19. století stále více sociální stát, emocionálně-stabilizační funkce je stále více centrální úlohou fungování rodiny. Zdravá rodina je tak stále jedinou zárukou výchovy zdravých a emocionálně stabilních dětí.“*¹⁹

Téma funkcí rodiny zakončím zajímavým postřehem Výrosta a Slaměníka, kteří říkají, že česká rodina je zaměřena více na to jak zabezpečit základní fungování rodiny, než na zodpovězení stěžejních vývojových otázek svých

---

¹⁴ Národní zpráva o rodině, MPSV, s. 9.

¹⁵ MATOUŠEK, O., - PAZLAROVÁ, H., *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*, s. 14.

¹⁶ Národní zpráva o rodině, MPSV, s. 10.

¹⁷ MATOUŠEK, O., - PAZLAROVÁ, H., *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*, s. 14.

¹⁸ VÝROST, J. - SLAMĚNÍK, I., *Aplikovaná sociální psychologie*, s. 326.

¹⁹ Národní zpráva o rodině, MPSV, s. 10.

děti. Jsou to otázky týkající se smyslu života, vlastního bytí a životního směru, na které může právě rodina vhodně odpovědět.²⁰

1.4. Pomoc rodinám, poskytovaná státem

Tuto kapitolu jsem zařadila do bakalářské práce, abych demonstrovala, že rodinám s dětmi, které jsou v určitém smyslu ohroženou skupinou občanů, stát nabízí určitou formu pomoci. Jednou z nich je i služba sanace rodiny, jenž může fungovat na základě legislativy ČR.

1.4.1 Postoj státu vůči rodinám

Dle státu je rodina:

„prostorem, ve kterém dochází k formování osobnosti člověka, prostorem tvorby lidského kapitálu, výchovy a růstu budoucích generací. Jako taková je bezesporu základní a nejvýznamnější jednotkou naší společnosti. Na její prosperitě závisí udržitelný rozvoj naší společnosti, rozvoj kulturní, sociální i ekonomický. Přesto lze konstatovat, že česká rodina slábne. Spolu s ní dochází k oslabování soudržnosti jejich jednotlivých členů; postavení žen a dětí je zranitelnější než dříve, a to až do té míry, že některé děti se nenarodí vůbec – a jiné se sice rodí, ale do poměrů, které je předem obírají o životní šance, kterých se dostává jejich šťastnějším vrstevníkům.“²¹

Tato slova ministerstva práce a sociálních věcí potvrzuje sociolog Možný:

„Už nejstarší etické a morálně normativní spisy poukazují na to, že jakmile lidé přestávají plnit rodinné závazky, společnost ztrácí svou sílu. Konfucius byl už před dvaceti pěti stoletími přesvědčen, že by přibýlo štěstí a prosperity, kdyby se každý choval řádně ve svém rodinném životě.“²²

Tyto negativní změny na úrovni rodiny se odrážejí v celé společnosti. V případě zvyšování rodinných problémů by se stát musel potýkat s nepřiměřeně vysokými dodatečnými náklady v rovině ekonomické, sociální i emocionální, proto je v jeho zájmu podporovat rodinu tak, aby udržela svou stabilitu a tvořila dobré zázemí pro výchovu svých dětí.²³ Česká republika je tzv. sociálním státem, charakteristickým podporou občanů, kteří se nacházejí v tíživé životní situaci, a také podporou přirozených funkcí rodiny. Ze strany

---

²⁰ VÝROST, J. - SLAMĚNÍK, I., *Aplikovaná sociální psychologie*, s. 327.

²¹ Národní koncepce rodinné politiky, MPSV, s. 10.

²² MOŽNÝ, I., *Sociologie rodiny*, s. 14.

²³ Národní koncepce rodinné politiky, MPSV, s. 3.

státu se na ochraně a podpoře rodiny podílí rodinná politika a české zákonodárství.

1.4.2 Rodinná politika

Dle MPSV:

„Rodinná politika ve své podstatě představuje souhrn aktivit a opatření za účelem podpory rodiny. Jelikož se jedná o politiku průřezovou, zasahuje do nejrůznějších veřejných oblastí života společnosti, jako je např. bydlení, školství, zdravotnictví, trh práce, infrastruktura. Na druhou stranu se však týká oblasti vysoce soukromé, a musí tedy respektovat autonomii a schopnost rodin samostatně se rozhodovat. Rodinná politika je proto soustředěna na podporu rodin ve výkonu jejich přirozených funkcí, nikoli na přebírání těchto rolí a zasahování do vnitřního života rodin, rozdělení sociálních rolí v rodině atd. Měla by pamatovat na všechny vývojové fáze rodin, stejně jako na jejich potřeby v konkrétních situacích.“²⁴

Rodinnou politiku lze dělit na veřejnosprávní a soukromoprávní. Dle Tomeše vytváří veřejnoprávní rodinná politika základní rámec pro podporu rodin. Zajišťuje ji vláda a samosprávné korporace. V současnosti se rodinná politika soustředí především na podporu a pomoc rodinám, jež odpovídají za péči a výchovu nezletilých dětí, také na ochranu ženy – rodičky a matky v zaměstnání a na opatření při neplnění funkcí rodiny. Soukromoprávní rodinnou politiku zajišťují církve, politické strany, občanská sdružení, neziskové organizace, nadace a fondy.²⁵Národní koncepce rodinné politiky pojednává o cíli, kterým je:

„Vytvořit všestranně příznivější společenské klima a podmínky pro rodinu, umožňující lidem realizovat vlastní životní strategie v naplňování partnerských a rodičovských plánů. Respektovat přitom diferencované zájmy a potřeby různých rodinných typů a členů rodin.“²⁶

Dalšími specifickými cíli je navrhnout rodinnou politiku tak, aby rodiče mohli mít tolik dětí, kolik si přejí a ve kterékoli době. Dále snižovat rozdíly rodin, zejména dětí žijící v ekonomicky a sociálně oslabených či neúplných rodinách, aby měly stejné šance na vzdělání, uplatnily se na trhu práce stejně jako děti vyrůstající v ekonomicky a sociálně silných rodinách. A v neposlední

---

²⁴ Sociálně-právní ochrana dětí, MPSV.

²⁵ Tomeš, I., Obory sociální politiky, s. 281.

²⁶ Národní koncepce rodinné politiky, MPSV, s. 9.

řadě vytvářet členům rodiny podmínky pro skloubení pracovní sféry s péčí o nezaopatřené děti a nesoběstačné členy rodiny.²⁷

1.4.3 Další nástroje státu, využívané pro pomoc rodinám

Dalším nástrojem státu pro podporu rodin je dle Pemové a Ptáčka:

„politika zaměstnanosti, bytová politika, péče o zdraví a vzdělání, prevence kriminality, podpora volnočasových aktivit dětí a vytváření podmínek pro existenci poskytovatelů sociálních služeb, jako jsou azylové domy, krizová centra, služby sociální intervence, nízkoprahová centra apod.“²⁸

Jednou ze sociálních služeb, které mohou na základě legislativy ČR fungovat, jsou sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi, jejichž součástí je i služba sanace rodiny.²⁹

Velmi důležitou roli v pomoci rodinám mají konkrétní ekonomická opatření státu, která dělíme do dvou oblastí. Těmi jsou: podpora rodin prostřednictvím státních peněžních dávek a nepřímé formy podpory rodin.

Systém sociálního zabezpečení je tvořen třemi pilíři sociálního práva: nemocenské a důchodové pojištění, státní sociální podpora a sociální pomoc.

Pojištění je založeno na principu odložení současné spotřeby na krytí budoucí sociální situace spojené se ztrátou příjmu z výdělečné činnosti. Smyslem nemocenského a důchodového pojištění je vyrovnávat změny v příjmové situaci jedince.³⁰ Dávkami nemocenského pojištění je vyrovnávací příspěvek v těhotenství, porodné a dávky důchodového pojištění jsou vyplácené v případě úmrtí živitele rodiny – jde o vdovský, vdovecký a sirotčí důchod.³¹

Právní předpis upravující rodinu pro účely státní sociální podpory je zákon č. 117/1995 Sb., v § 7:

„Rodinou pro účely státní sociální podpory se rozumí soužití rodičů a nezaopatřených dětí ve společné domácnosti. Za nezaopatřené dítě je považováno dítě do skončení povinné školní docházky a dále, pokud se buď připravuje na budoucí povolání, nebo je zdravotně postižené, nejdéle však do 26 let.“³²

---

²⁷ Národní koncepce rodinné politiky, MPSV, s. 9.

²⁸ PEMOVÁ, T. – PTÁČEK, R., *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*, s. 30.

²⁹ BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M., *Sanace rodiny*, s. 33.

³⁰ ČELEDOVÁ, L. – ČEVELA, R., *Výchova ke zdraví*, s. 105.

³¹ Nemocenské pojištění: dávky, ČSSZ.

³² Zákon č. 117/ 1995 Sb., 2. část, § 7.

Státní sociální podpora se váže na takové sociální situace, které vyžadují posílení příjmů rodiny. O dávky se musí žádat a podmínkou pro jejich získání je trvalý pobyt na území ČR.³³ Tato pomoc je zprostředkována prostřednictvím peněz ze státního rozpočtu, tedy z daní občanů. Rodiny s dětmi jsou podporovány konkrétně peněžitou pomocí v mateřství, rodičovským příspěvkem, přídatkem na dítě a příspěvkem na bydlení.³⁴

Sociální pomoc je určena pro občany, kteří nejsou schopni zabezpečit své základní životní potřeby vlastním přičiněním nebo pomocí vlastní rodiny.³⁵

Dle Krebse řadíme do nepřímých forem podpory rodiny daňové úlevy a služby pro rodiny s dětmi. Daňové úlevy zaručují soběstačnost rodiny, aby byla co nejméně závislá na sociálních dávkách a finanční prostředky zůstaly v rodinném rozpočtu. Vše stojí na principu odpočitatelných položek z daně z příjmu fyzických osob. Jedná se o snížení daňové zátěže. Nevýhodou tohoto systému je to, že jej mohou využít pouze plátcí daně.³⁶

---

³³ VODÁČKOVÁ, D., *Krizová intervence*, s. 518.

³⁴ Státní sociální podpora. MPSV.

³⁵ ČELEDOVÁ, L. – ČEVELA, R., *Výchova ke zdraví*, s. 105.

³⁶ KREBS, V., *Sociální politika*, s. 386 – 387.

2 Ohrožené a zanedbané dítě

V této kapitole popisují problematiku týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte – syndrom CAN. Toto téma zmiňují proto, že součástí práce OSPOD i služby sanace rodiny, je umět rozpoznávat varovné signály a posuzovat míru ohrožení dítěte.

Dítě se dle Dytricha, Dunovského a Matějčka může pro svou zranitelnost, pramenící ze závislosti, bezmoci a přizpůsobivosti, snadno stát obětí nepatřičného chování dospělého člověka.³⁷ Syndrom CAN definují takto:

„Za týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte považujeme jakékoli nenáhodné, preventabilní (tzn., že mu lze předcházet), vědomé jednání rodiče, vychovatele nebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a jež poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, případně způsobuje jeho smrt.“³⁸

Vágnerová píše, že v současnosti je postiženo syndromem CAN přibližně jedno až dvě procenta dětí.³⁹ Dytrich shledává nejčastější důvod pro poškozování dětí v pokusu o satisfakci rozličných nutkání, napětí, frustrací, až psychopatických tendencí pachatelů. Také je z různých studií známo, že nežádoucí zacházení s dítětem se generačně přenáší. Dítě, které je týrané, se tedy v dospělosti často stane rodičem, který přistupuje násilně ke svým dětem.⁴⁰ Vágnerová uvádí, že 70 % tyranů prožilo na vlastní kůži v dětství násilí a tvrdé fyzické tresty.⁴¹ Avšak Konvičková (in Říčan, Krejčířová a kol., 1997) přináší do této oblasti naději. K transgeneračnímu přenosu se vyjadřují tak, že je možné se v budoucnu tomuto patologickému způsobu rodičovství vyhnout, pokud týrané děti zejména v období puberty nebo adolescence zažijí výraznou pozitivní zkušenost ve vztahu s jiným blízkým člověkem.⁴²

---

³⁷ Dunovský, J. a kol., *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*, s. 11.

³⁸ Ibid., s. 24.

³⁹ VÁGNEROVÁ, M., *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 593.

⁴⁰ Dunovský, J. a kol., *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*, s. 11.

⁴¹ VÁGNEROVÁ, M., *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 595.

⁴² BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M., *Sanace rodiny*, s. 41.

2.1 Formy syndromu CAN

Různé formy tohoto syndromu jsou přehledně popsány v následující tabulce.

Tab. 1 Formy a projevy syndromu CAN⁴³

	Tělesné týrání, zneužívání a zanedbávání	Duševní a citové týrání, zneužívání a zanedbávání	Sexuální zneužívání
aktivní	tržné, zhmožděné rány a poranění, bití, zlomeniny, krvácení, dušení, otrávení, smrt	nadávký, ponižování, strašení, stres, šikana, agrese	sexuální hry, pohlavní zneužití, ohmatávání, manipulace v oblasti erotogenních zón, znásilnění, incest
pasivní	negprospívání, vyhladovění, nedostatky v bydlení, ošacení, ve zdravotní a výchovné péči	nedostatek podnětů, zanedbanost duševní i citová	exhibice, video, foto, audiopornografie, zahrnutí dětí do sexuálních aktivit dospělých
Zvláštní formy			
Münchhausenův syndrom v zastoupení systémové týrání a zneužívání organizované týrání a zneužívání rituální týrání a zneužívání			

Münchhausenův syndrom v zastoupení (by proxy), tzv. „syndrom navození nemoci“ spočívá dle Krejčířové ve vyvolávání patologických stavů u dítěte dospělou osobou (nejčastěji matkou). Tento stav bývá nejčastěji navozen podáním léků, různých chemických prostředků, záměrnou infekcí dítěte, umělého udržování patologického stavu dítěte apod. Motivem většinou bývá získání obdivu širokého okolí za péči o dítě se závažným onemocněním a pocit moci, kterou přináší manipulace s lékaři.⁴⁴

Systémové týrání a zneužívání znamená, že po prvním traumatu či poranění dítěte následuje druhé týrání systémem, který byl založen pro pomoc a ochranu dětí a jejich rodin. Může jít například o automatické odebrání dítěte z rodiny, aniž by byla rodině poskytnuta jakákoliv pomoc, o časté přesuny dítěte z jedné pěstounské rodiny do druhé. Také to může být nedostatečná péče v zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo necitlivá vyšetření odborníky apod.

Organizované týrání a zneužívání může představovat dětská prostituce a pornografie (fotografie, video nahrávky), obchod s dětmi (dětí zde figurují jako zboží pro sexuální účely, spadá sem i ilegální mezinárodní osvojení, dětská práce atp.).

⁴³ Dunovský, J. a kol., *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*, s. 10.

⁴⁴ BECHYŇOVÁ, V. a kol., *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*, s. 16 – 17.

Rituální týrání a zneužívání je takové zacházení s dětmi, které se uskutečňuje v souvislosti s nějakými symboly, které mají náboženskou, magickou či nadpřirozenou charakteristiku a jsou součástí nějakého organizovaného společenství.⁴⁵

2.2 Rizikové faktory vzniku syndromu CAN

Pro prevenci a včasnou intervenci v případě výskytu tohoto jevu je důležité, být obeznámen s rizikovými dospělými, kteří se vyznačují specifickými charakteristikami, zvyšujícími pravděpodobnost ohrožení dětí. Také existují rizikové děti, které se kvůli svému vzhledu, odlišnosti nebo temperamentu ocitají ve skupině, která je více ohrožená. Svou roli může v neposlední řadě sehrát i určitá situace, ve které může i běžný rodič inklinovat k ohrožování svého dítěte.

2.2.1. Riziková dospělí

Do této skupiny nejčastěji patří dle Dytricha primární vychovatelé dětí, kteří se vyznačují svou kritičností vůči dětem, častým trestáním, zvýšenou impulzivitou a agresivitou. Jejich anomální chování může být způsobeno poruchou osobnosti. Rizikovou skupinou jsou také mladiství, rodičovsky nezralí a nevyspělí lidé, kteří nejsou schopni zodpovědně převzít rodičovskou roli. Další rizikovou skupinou jsou lidé, kteří mají nízký intelekt, fyzické postižení, somatické nebo psychické onemocnění. Rizikovou skupinou jsou dále dospělí závislí na návykových látkách a lidé se zvláštním životním stylem (příslušníci sekt, stoupenci zvláštních rituálů), osaměle žijící matky/otcové s dětmi nebo dospělí pocházející z rozvedené či dysfunkční rodiny. A jak již bylo dříve zmíněno, za utlačováním dětí často stojí lidé, kteří sami prožili v dětství tyranii, zanedbávání nebo zneužívání.⁴⁶

Bechyňová říká, že pokud si je sociální pracovník vědom toho, že se sám rodič potřebuje vyrovnat s vlastní minulostí a neuspokojivým dětstvím a nabídne mu pomoc namísto kritiky a poukazování na velké nedostatky ve výchově, zvyšuje se šance pro přijetí nabídky sanace, díky které se rodinné prostředí může stát pro dítě bezpečné.⁴⁷

2.2.2. Rizikové děti

Dytrich říká, že mezi handicapovanými, nadprůměrně reaktivními nebo pasivními dětmi a jejich rodiči dochází často k obtížím v oblasti komunikace.

---

⁴⁵ Dunovský, J. a kol., *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*, s. 66 – 70.

⁴⁶ Ibid., s. 108-111.

⁴⁷ BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M., *Sanace rodiny*, s. 42.

Problém nastává, když rodiče nerozumí dětským signálům, nejsou na stejné emoční vlně, nebo když děti nesplňují jejich očekávání. Dále mezi rizikové děti patří ty, které rodiče příliš zatěžují. To jsou často děti hyperaktivní, nemocné nebo děti s převažujícím negativním laděním a sklonem k afektivitě. Další skupinou jsou děti, které si vymáhají často v důsledku nedostatečné rodičovské pozornosti uspokojení svých potřeb.⁴⁸ Vágnerová uvádí, že v oblasti sexuálního zneužívání jsou ohrožené děti, vedené k slepé poslušnosti vůči rodičům a autoritám. Obětí zneužívání se častěji stávají holčičky, které mají výrazné ženské tvary, jsou jemné, koketní a mazlivé, a také děti postižené.⁴⁹

2.2.3. Rizikové situace

Zvýšené nebezpečí představuje situace, kdy dochází ke styku rizikového dítěte s rizikovým dospělým. Dále je více ohrožené dítě svěřené do náhradní rodinné péče nebo v období hádek a rozvodu rodičů. Velkým zdrojem stresu a tudíž i rizika se stává neplánované narození dítěte – je nechtěné nebo se rodina ocitá v hmotné bídě. Dalším faktorem zvyšujícím ohrožení dětí je brutalita v médiích a vysoká tolerance vůči násilí.⁵⁰

2.3 Diagnostika syndromu CAN

Bechyňová a Konvičková říkají, že nejlepším způsobem diagnostiky je multidisciplinární přístup, v rámci kterého posuzuje stav rodiny pracovník sociálně-právní ochrany dětí, pediatr, učitel a případně další odborník, pracující s danou rodinou. Různé pohledy odborníků přinášejí komplexní posouzení rodiny, kvalitu vztahu mezi rodičem a dítětem, situace dítěte a stupeň jeho ohrožení v rodině.

Konvičková uvádí, že k vytipování rizikových rodin a dětí slouží dotazníky a škály, pozoruje se interakce mezi členy rodiny, případně se využívá lékařská dokumentace.⁵¹ Hanušová říká, že k diagnostice je vždy zapotřebí získat důkladnou sociální anamnézu, a také lékařské a psychologické vyšetření dítěte. U dětí mladšího školního věku je diagnostika obtížnější. A protože je pro tyto děti nejlepším komunikačním prostředkem hra, odborníci využívají k diagnostice např. tzv. anatomické loutky. Tyto loutky mají genitálie a děti tak mohou názorně demonstrovat své zkušenosti.⁵² Pokud se odhalí rizikové rodiny

---

⁴⁸ Dunovský, J. a kol., *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*, s. 108-111.

⁴⁹ VÁGNEROVÁ, M., *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 596.

⁵⁰ Dunovský, J. a kol., *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*, s. 108-111.

⁵¹ BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M., *Sanace rodiny*, s. 43.

⁵² HANUŠOVÁ, J., *Násilí na dětech - syndrom CAN*, s. 19.

již v útlém věku dítěte a poskytne se jim adekvátní intervence, šance na stabilizaci stavu rodiny je větší, než v jiných případech.⁵³

K vyhodnocení míry ohrožení dítěte a sestavení strategie vhodné pomoci rodině, není dle Konvičkové moc dostupných standardizovaných dokumentů. Z toho důvodu se přístup k posouzení situace dítěte i jeho výsledky mohou lišit v závislosti na osobě, která situaci subjektivně vyhodnocuje. Dále však ve svém textu zmiňuje Ontarijský index zanedbávání péče (Child Neglect Index, dále jen CNI), pomocí kterého se určuje specifikace typu a závažnosti zanedbávání dítěte. Tuto standardizovanou metodiku využívá ve své praxi sdružení Střep – české centrum pro sanaci rodiny. Hodnotí se zde výživa, oblečení, hygiena, péče o fyzické zdraví, péče o psychické zdraví, péče o rozvoj osobnosti a vzdělání. Materiál CNI hodnotí kvalitu péče v závislosti na věku dítěte – zatím, co pro školáka nepředstavuje téměř žádné riziko zůstat hodinu sám doma, pro novorozence to může znamenat vážné ohrožení života.⁵⁴

2.4 Prevence syndromu CAN

Předcházet vzniku traumatizace dítěte, zabránit pokračování a rozvoji dlouhodobých zdravotních, sociálních a psychických následků, pomáhá primární, sekundární a terciární prevence. V textu se zmíním i o běžně neuváděné kvartální prevenci, která je běžně užívanou praxí v západním světě a u nás je teprve u zrodu.

Hanušová píše, že se primární prevence zaměřuje na kvalitní přípravu dětí na manželství a zvládání rodičovských dovedností. Užitečné jsou i tematické besedy a aktivity pro těhotné ženy a jejich partnery, kde se posiluje jejich vztah k dítěti a učí se praktickým dovednostem. Primární prevence se také zaměřuje na informovanost dětí o možných nebezpečích a budování jejich dovedností účinně se bránit.⁵⁵ Dunovský se zmiňuje i o široké osvětě veřejnosti, vzdělávání pedagogů, vychovatelů i lékařů, obecná právní opatření prospěšná pro rodiny a sociální poradenství rodinám v oblasti jejich nároků na využití podpory.⁵⁶

Sekundární prevence má za cíl vyhledat rizikové skupiny obyvatelstva (rizikovní dospělí, rizikové děti) a rizikové životní situace z hlediska syndromu CAN (viz. kapitola 2.2). Stěžejní je včasná diagnostika syndromu CAN a mezioborová spolupráce (viz. kapitola 2.3).

Terciární prevence se týká situace, kdy již došlo k zneužívání, zanedbávání či týrání dítěte. Cílem je ochránit dítě před dalším poškozením. V rámci této

---

⁵³ BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M., *Sanace rodiny*, s. 43.

⁵⁴ *Ibid.*, s. 43 a 44.

⁵⁵ HANUŠOVÁ, J., *Násilí na dětech - syndrom CAN*, s. 20.

⁵⁶ Dunovský, J. a kol., *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*, s. 101.

prevence vytváří tým odborníků systém opatření, součástí kterého je i terapie a resocializace dítěte, do níž se v případě, že to neohrožuje zájmy dítěte, zapojuje celá rodina.

Dle Hanušové je součástí prevence i tzv. kvartální prevence. Ta se týká návratu dítěte do rodinného prostředí v případě, pokud bylo dítě umístěno jinde. Tento fenomén se objevuje především v anglosaské literatuře. Hanušová si však myslí, že by měl tento typ prevence větší uplatnění i u nás, pokud by kvalitně fungovala mezioborová spolupráce mezi různými státními i nestátními organizacemi.⁵⁷

---

⁵⁷ HANUŠOVÁ, J., *Násilí na dětech - syndrom CAN*, s. 21.

3 Sociálně-právní ochrana dětí

Konvičková říká, že má stát na základě ústavních i mezinárodních právních norem povinnost chránit děti před jakýmkoliv ohrožením.⁵⁸ Dle MPSV tato potřeba ochrany práv dětí vyplývá z jejich tělesné a duševní nezralosti. Sociálně-právní ochrana náleží každému dítěti, pobývajícimu na území ČR. Rozdíl je v tom, že dětem jiného, než českého občanství, je tato ochrana poskytována v menším rozsahu. Pro účely sociálně-právní ochrany je za dítě považována „každá lidská bytost mladší 18 let.“⁵⁹

Základní principy sociálně-právní ochrany dětí vyplývají z Úmluvy o právech dítěte, ve které je za nejlepší hledisko pokládáno to, které nahlíží na situaci „očima dítěte“ s ohledem na jeho kompetence.⁶⁰

Sociálně-právní ochrana dětí zahrnuje dle zákona č. 359/1999 Sb. pozdějších předpisů především:

„ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnově narušených funkcí rodiny a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.“⁶¹

3.1 Legislativa související s ochranou práv dětí

V následujících odstavcích popíši základní právní rámec, který ustanovuje ochranu práv a oprávněných zájmů dětí.

3.1.1 Občanský zákoník

2. část zákona č. 89/2012 Sb., ustanovuje rodinné právo. Upravuje většinu základních institutů rodinných vztahů, popisuje ustanovení o výživném, preventivní, výchovná a sankční opatření při výchově a všechny formy náhradní rodinné i ústavní výchovné péče.

Soud má v případě neúspěšné preventivně poradenské činnosti s rodinou kompetenci omezit rodičovská práva, přispěje-li to k řádné výchově dítěte. Soud může rodičům uložit napomenutí, omezení nebo dohled, a tím posílit preventivní poradenská doporučení rodině. Pokud však rodina dítě závažně ohrožuje a předchozí intervence nepomohla, přistupuje soud k radikálnějšímu způsobům řešení nepříznivé situace dítěte. Má moc svěřit dítě do výchovy jiné

---

⁵⁸ BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M., *Sanace rodiny*, s. 44.

⁵⁹ Sociálně-právní ochrana dětí, MPSV.

⁶⁰ Zákon č. 104/1991 Sb., článek 3 a 19.

⁶¹ Zákon č. 359/1999 Sb., část 1., § 1.

fyzické osoby než rodiče, může vydat předběžné opatření, svěřit dítě do pěstounské péče, ústavní výchovy nebo ochranné výchovy.⁶²

3.1.2 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Rozsáhlá novela zákona č. 401/2012 Sb., platná od 1. 1. 2013 zakotvuje povinnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte, zejména z hlediska posouzení, zda se jedná o dítě uvedené v § 6, povinnost zpracovat na základě vyhodnocení individuální plán ochrany dítěte, pořádat případové konference pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin. Obsahuje také komplexní soubor předpisů, týkajících se působnosti orgánů, které mají sociálně-právní ochranu dětí na starosti. Základním principem sociálně-právní ochrany (dále jen SPO) je zájem a blaho dítěte (§ 5).

„Tento zákon obsahuje především zajištění práva dítěte na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte a působení směřující k obnově narušených funkcí rodiny.“⁶³

SPO se dle §6 odst. 1 týká především dětí, jejichž rodič zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti nebo nevykonávají či zneužívají práva plynoucí z této zodpovědnosti; dále dětí, které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodič, a tato osoba neplní vůči svěřenci své povinnosti, dále se týká dětí, které vykazují delikventní chování a spáchaly trestný čin. Zájem SPO je o děti, které utíkají od svých vychovatelů, anebo se staly obětí trestného činu, jenž jakkoliv ohrožuje jejich zdravý vývoj.

V §8 a 9 jsou popsána práva dětí a rodičů. Dítě může požádat orgány SPOD o ochranu života a dalších svých práv. Stejně tak rodič nebo jiná osoba zodpovědná za výchovu dítěte má právo požádat o pomoc s výkonem svých rodičovských práv a povinností. Orgán SPOD i jiná sociální a zdravotní zařízení jsou povinni požadovanou pomoc poskytnout.⁶⁴

Orgán SPOD nabízí rodinám pomoc týkající se prevence a poradenství, příp. doporučuje činnost pomoc jiných odborných poradenských zařízení. Cílem práce je odstranit důvod k odebrání dítěte z rodiny.

Rodiče mají ze zákona povinnost spolupracovat s orgánem SPOD při ochraně svých dětí. To sociální pracovníky SPOD opravňuje vyžadovat např. umožnění vstupu do bytu, předložení dokladů a listin týkajících se dítěte apod. V případě, že rodiče nezajistili potřebnou doporučenou pomoc dítěti, orgán SPOD je oprávněn rodičům uložit povinnost využít podpory odborného poradenského zařízení.

---

⁶² Zákon č. 89/2012 Sb., část 2.

⁶³ Bechyňová V., - Konvičková, M., Sanace rodiny s. 46.

⁶⁴ Zákon č. 359/1999 Sb.

Součástí činnosti orgánu SPOD je také pomoc při stabilizaci rodinného prostředí tak, aby se v případě umístění dítěte do zařízení pro výkon ústavní výchovy, mohlo vrátit nazpět do rodiny.⁶⁵

3.1.3 Trestní zákon

Zákon č. 40/2009 Sb. ve druhé zvláštní části (§140 až §204) vymezuje skutkové podstaty jednotlivých trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (hlava III) a proti rodině a dětem (hlava IV). V souvislosti s chováním dospělého člověka vůči dítěti jde konkrétně o jakékoliv sexuální zneužití dítěte, včetně výroby nebo šíření dětské pornografie a svádění dítěte k pohlavnímu styku, dále opuštění dítěte nebo svěřené osoby, zanedbání povinné výživy, (zahrnuje např. zanedbání práva na uspokojivé bydlení, nedostatečnou výživu, ošacení, dohled, péči nebo nenavštívení lékaře v případě nutnosti). Dále jde o týrání dítěte, únos dítěte, podání alkoholu dítěti a ohrožování výchovy dítěte (např. dlouhodobá absence dítěte ve škole, nedostatečná péče, jenž vede k záškoláctví, a rizikovému trávení volného času).⁶⁶

Pro posouzení trestného činu se přihlíží k tomu, zda má dítě trvalé následky. Rodič má dle ustanovení o účinné lítosti možnost litovat svého chování, za které byl obviněn z trestného činu a dobrovolně splnit své rodičovské povinnosti.

3.1.4 Zákon o sociálních službách

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách vymezuje ve třetí části různé druhy služeb týkajících se sociálního poradenství, péče a prevence. Pro práci s rodinou jsou zásadní některé služby sociální prevence. Jejich cílem je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.⁶⁷

Jednou z klíčových služeb je raná péče, což je dle §54:

„terénní služba, popřípadě doplněná ambulantní formou služby, poskytovaná dítěti a rodičům dítěte ve věku do 7 let, které je zdravotně postižené nebo jehož vývoj je ohrožen v důsledku nepříznivého zdravotního stavu. Služba je zaměřena na podporu rodiny a podporu vývoje dítěte s ohledem na jeho specifické potřeby.“⁶⁸

---

⁶⁵ Bechyňová V., - Konvičková, M., Sanace rodiny, s. 47.

⁶⁶ Zákon č. 40/2009 Sb.,

⁶⁷ Zákon č. 108/2006, část třetí, §32 a §53.

⁶⁸ Ibid., §54.

Další důležitou sociální službou, která hraje velký význam v prevenci před sociálně-patologickým chováním dětí, jsou nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Ta poskytují dle §62:

„ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně.“⁶⁹

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, které zmiňuji jako poslední, mají pro tuto bakalářskou práci největší význam, protože se týkají mimo jiné i sanace rodiny. Dle §65 to jsou:

„terénní, popřípadě ambulantní služby poskytované rodině s dítětem, u kterého je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě krizové sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat, a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje.“⁷⁰

Služba tohoto typu obsahuje následující aktivity: *„výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti; zprostředkování kontaktu se společenským prostředím; sociálně terapeutické činnosti; pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.“⁷¹*

3.1.5 Listina základních práv a svobod

Listina je obsažena v ústavním zákoně č. 2/1993 Sb., má tedy stejnou hodnotu jako ústavní zákony. V prvním oddílu jsou zmíněná základní lidská práva a svobody, které se týkají dospělých i dětí. Ve druhém oddílu článku 32 týkajícím se sociálních práv je psáno:

- „(1) Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.*
- (2) Ženě v těhotenství je zaručena zvláštní péče, ochrana v pracovních vztazích a odpovídající pracovní podmínky.*
- (3) Děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva.*
- (4) Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti*

---

⁶⁹ Zákon č. 108/2006, část třetí, §62.

⁷⁰ Ibid., §65.

⁷¹ Ibid., §65.

mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.

(5) Rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu.

(6) Podrobnosti stanoví zákon.⁷²

3.1.6 Úmluva o právech dítěte

Posledním stěžejním dokumentem, o kterém se zmíním je úmluva o právech dítěte. Dle UNICEF byla Úmluva přijata Valným shromážděním OSN v roce 1989. Od té doby ji s výjimkou USA ratifikovaly všechny státy světa a stala se tak nejrozšířenější smlouvou deklarující lidská práva v celé historii. Česká republika implementovala Úmluvu o právech dítěte do svého právního řádu v roce 1991 na základě zákona č.3/1993 Sb.⁷³ Na webových stránkách MPSV je psáno: „úmluva deklaruje rodinu jako základní jednotku společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, které musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla plnit svou úlohu.“⁷⁴

V článku 3 Úmluva zavazuje státy, jež ji ratifikovaly k zajištění ochrany a péče o dítě, nezbytné pro jeho blaho. Zároveň zavazuje stát k zachování práv a povinností rodičů nebo jiných právně zodpovědných osob za výchovu dítěte, aby se mohli o děti řádně starat.

V článku 19 Úmluva upravuje povinnost smluvních stran zajišťovat všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí, před jakýmkoliv špatným zacházením s nimi. K tomu mají státy zavádět vhodné sociální programy na prevenci násilí a na pomoc obětem.⁷⁵

3.2 Objekty sociálně-právní ochrany dětí

V zákoně č. 359/1999 Sb., je uveden výčet situací, vyžadujících si sociálně-právní ochranu dítěte. Je však pouze demonstrativní, v praxi se sociální pracovník může setkat i s dalšími případy.

Příkladem, kdy je zapotřebí sociálně-právní ochrana mohou být děti, jejichž rodiče jsou po smrti nebo rodiče, jež neplní své rodičovské povinnosti nebo ignorují či zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti nebo z odpovědnosti jiné fyzické osoby, které bylo dítě svěřeno do péče.

Subjekty poskytující ochranu práv se také zaměřují na děti s rizikovým chováním, porušující sociální a právní normy. Např. děti, které mají velkou neomluvenou absenci ve škole, jsou požívateli návykových látek, páchají

---

⁷² Zákon č. 2/1993 Sb., hlava 4., čl. 32

⁷³ Úmluva o právech dítěte, UNICEF.

⁷⁴ MPSV, sociálně-právní ochrana dětí.

⁷⁵ Zákon č. 104/1991 Sb., článek 3 a 19.

výtržnictví, vydělávají si peníze prostitucí nebo nepracují, přestože nemají dostatek peněz na základní výdaje.

Pozornost pracovníků vykonávajících sociálně-právní ochranu dětí se soustřeďuje také na děti, které vícekrát utekly od rodičů či jiných osob odpovědných za péči o dítě. Dále se činnost pracovníků zaměřuje na děti, u kterých se vyskytlo podezření nebo se potvrdilo, že se staly obětí trestného činu, který jakkoliv ohrozil jejich práva. Pozornost je věnována také dětem, které jsou na přání rodičů opakovaně nebo po dobu delší, než 6 měsíců, svěřovány zařízením, které o děti nepřetržitě pečují.

Sociálně-právní ochrana je poskytována i dětem, které jsou ohroženy násilím mezi rodiči, svěřenci nebo jinými fyzickými osobami. A nakonec je poskytována i dětským žadatelům o azyl, jejichž vývoj je ohrožen z důvodu odloučení od rodičů, či jiných osob zodpovědných za jejich výchovu.⁷⁶

Ve druhé části zákona č. 359/1999 Sb. se píše, že je předním hlediskem SPOD zájem a blaho dítěte. K zabezpečení zájmů dítěte slouží následující zásady: pokud se nějaká osoba stane svědkem rizikového chování dětí, má právo dát to na vědomí rodičům dítěte. Zároveň má každý právo uvědomit OSPOD o zneužití nebo neplnění rodičovských povinností. Každé dítě má právo požádat kohokoliv o pomoc, aniž by o tom rodiče věděli. Dítě má právo na vyslyšení svého názoru během projednávání věcí, které se ho týkají, aniž by toho byli účastni rodiče nebo jiné osoby zodpovědné za výchovu dítěte. Rodiče mají právo vyžádat si od OSPOD pomoc v oblasti výchovy.⁷⁷

3.3 Subjekty sociálně-právní ochrany dětí

O ochranu práv dítěte se stará mnoho subjektů. Každý, kdo se setká s dítětem, jehož zdravý vývoj je ohrožen, má povinnost tuto skutečnost ohlásit orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo poskytnout dítěti přímou pomoc. Dle MPSV je: „*nejvíce kompetencí v sociálně-právní ochraně dětí svěřeno soudům a z orgánů sociálně-právní ochrany dětí je svěřeno nejvíce kompetencí obecním úřadům obcí s rozšířenou působností.*“⁷⁸ Významné kompetence jsou uloženy i obecnímu úřadu v místě trvalého bydliště dítěte i tam, kde se dítě vyskytuje ve chvíli nouze. Speciální kompetence má v oblasti ochrany práv dítěte i policie, zdravotnické a vzdělávací zařízení.

Orgány sociálně-právní ochrany dětí a jejich kompetence jsou vymezeny v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí 359/1999 v současném znění:

---

⁷⁶ Zákon č. 359/1999, § 6, část 2.

⁷⁷ Ibid., § 7 – 9, část 2.

⁷⁸ MPSV, sociálně-právní ochrana dětí.

„Orgány sociálně-právní ochrany jsou:

- *obecní úřady;*
- *obecní úřady obcí s rozšířenou působností;*
- *krajské úřady (v Praze Magistrát hl. města Prahy);*
- *Ministerstvo práce a sociálních věcí;*
- *Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.*
- *Úřad práce ČR – krajské pobočky a pobočka pro hl. město Prahu.*⁷⁹

Dle MPSV:

„Sociálně-právní ochranu dětí zajišťují také obce a kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně právní ochrany pověřeny (§ 4 odst. 2 zákona o SPO), které však nejsou orgány sociálně-právní ochrany dětí.“⁸⁰

Zákon o SPO umožňuje na základě pověření krajským úřadem nebo Magistrátem hl. města Prahy i pověření nestátních subjektů (nadace, občanská sdružení, církev a jiné právnické a fyzické osoby) k určitým činnostem sociálně-právní ochrany dětí.⁸¹

3.4 Činnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí

„Orgán sociálně právní ochrany je odpovědný za detekci ohrožených dětí, včetně přijímání a zpracování informací od veřejnosti o možném týrání, zneužívání a zanedbávání. Dále zodpovídá za pomoc rodinám při řešení problémů, které mohou vyústit v týrání nebo zanedbávání. Zodpovídá za zajištění bezpečí pro ohrožené děti, za předcházení rozdělování rodin, zejména odebírání dětí z péče rodičů, za podporu a intervenci ve prospěch návratu dětí do původních rodin.“⁸²

V příručce pro obce se píše, že i když není výkon OSPOD v samostatné působnosti obce, má své místo ve struktuře obecních úřadů. Představitelé obce mohou efektivně spolupracovat s vedením sociálního odboru na činnosti SPOD. V příručce je shrnuta dobrá praxe této spolupráce v následujících opatřeních:

---

⁷⁹ Zákon č.359/1999 Sb., část 1., § 4.

⁸⁰ MPSV, sociálně-právní ochrana dětí.

⁸¹ Ibid.

⁸² PTÁČEK, R., PEMOVÁ, T., *Sociálně právní ochrana pro praxi*, s. 28.

- „Budovat komplexní síť sociálních služeb v obci;
- dbát na docházení pracovníků OSPOD do vyloučených lokalit a zajišťovat depistáž v rodinách;
- připravovat se na práci s individuálními plány ochrany dítěte, které zahrnují především postupy, umožňující setrvání dítěte v rodině;
- podporovat pořádání případových konferencí a práci s metodami case managementu;
- podporovat vzdělávání a další profesní přípravu pracovníků OSPOD.“⁸³

Obecní úřady obcí s rozšířenou působností a obecní úřady mají ze zákona nejvíce povinností, týkajících se ochrany dětí. Důvod pro tuto skutečnost je prostý: „mají možnost bezprostředně sledovat ochranu práv dítěte a včas činit potřebná opatření se znalostí problému a místních podmínek.“⁸⁴

Z novely zákona o SPOD č. 401/2012 vyplývají nové povinnosti pracovníků obecních úřadů, oddělení SPOD. Jednou z nich je vytváření individuálního plánu, který:

„stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny a stanoví časový plán pro provádění těchto opatření, a to ve spolupráci s rodiči, dítětem a odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny“.⁸⁵

Novotná však vyjadřuje svou obavu, aby obsáhlé vyhodnocování nebylo na úkor sanace rodiny.⁸⁶ Dalším úkolem obecního úřadu s rozšířenou působností, vyplývající z novely zákona je:

„pořádat případové konference pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin, a to ve spolupráci s rodiči, dalšími přizvanými osobami, zejména zástupci škol, školských zařízení, zařízení poskytovatelů zdravotních služeb, orgánů činných v sociální oblasti, orgánů policie, státních zástupců, odborných pracovníků v oblasti náhradní rodinné péči, poskytovatelů sociálních služeb a pověřených osob.“⁸⁷

---

⁸³ Příručka pro obce, Úřad vlády ČR, s. 8 – 11.

⁸⁴ MPSV, sociálně-právní ochrana dětí.

⁸⁵ Zákon č. 359/1999 Sb., část 3, §10 odst. 3.

⁸⁶ NOVOTNÁ, V., Sborník přednášek z XXI. odborné konference.

⁸⁷ Zákon č. 359/1999 Sb., 3. část, §10, odst. 3 e.

Dále obecnímu úřadu s rozšířenou působností přibyla povinnost:

„pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, a to zejména z hlediska posouzení, zda se jedná o dítě uvedené v § 6, podle druhu a rozsahu opatření nezbytných k ochraně dítěte, a poskytovat pomoc rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte.“⁸⁸

Dle Novotné patří dále mezi nejčastější činnosti pracovníků obecních úřadů s rozšířenou působností vykonávajících SPOD, zastupování dětí ve funkci opatrovníka při soudních řízeních o úpravě výchovy a výživy, při určování či popírání otcovství, při rozhodování o náhradní výchově, při rozhodování o nařízení, zrušení či prodloužení ústavní výchovy.⁸⁹ Špeciánová píše, že rolí opatrovníka je hájit zájmy dítěte při soudních jednáních. K jeho povinnostem patří vypracování zprávy o poměrech v rodině, jejíž obsah vyplývá z návštěv rodiny, z rozhovorů s rodiči a případně dětmi.⁹⁰ Role opatrovníka obnáší velice zodpovědnou činnost, proto se dle Bakaláře velmi dbá na odborné znalosti, ale i zkušenost a osobní kvality zaměstnanců OSPOD.⁹¹

Zodpovědností starosty obce s rozšířenou působností je zřízení zvláštního orgánu: *„komisi pro sociálně-právní ochranu dětí“*. Její úlohou je dle zákona o SPO koordinace činnosti SPO na území spadajícím do kompetence obce, podávat návrhy a kriticky nahlížet sociálně preventivní programy pro ochranu dětí, zprostředkovávat rodinám se speciálními potřebami poradenství (včetně sanace rodiny), hodnotit jednotlivé kazuistiky sociálně-právní ochrany, zaujímat vůči nim postoje a uskutečňovat případové konference.⁹² Špeciánová uvádí i další činnosti: sledování výkonu ústavní a ochranné výchovy a péče o děti vyžadující zvýšenou pozornost ve snaze začlenit je do společnosti. Obec také spolupracuje v souvislosti s ochranou práv dětí s dalšími institucemi, např. s úřady práce, se zařízeními pro výkon ústavní či ochranné výchovy, s věznicemi.⁹³

Krajské úřady plní ve vztahu k obecním úřadům a obecním úřadům s rozšířenou působností funkci *„nadřazeného kontrolního orgánu a funkci odvolacího orgánu“* ve smyslu přezkoumávání rozhodnutí obcí ve správním řízení. Hlavní funkce krajského úřadu spočívá v kontrolní a metodické činnosti. Angažuje se ve zprostředkování náhradní rodinné péče. Pověřuje dle svého uvážení fyzické a právnické osoby k výkonu SPOD, a také rozhodují o udělení

---

⁸⁸ Zákon č. 359/1999, část 3., §10 odst. 3 c.

⁸⁹ NOVOTNÁ, V. *Tři významné role orgánů sociálně právní ochrany dětí*, s. 5.

⁹⁰ ČERNÁ, P., *Rozvod, otcové, děti*, s. 31.

⁹¹ BAKALÁŘ a kol., *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem*, s. 26.

⁹² MPSV, *sociálně-právní ochrana dětí*.

⁹³ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí* s. 23 – 24.

státní dotace zřizovatelům zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Do působnosti krajských úřadů spadá také příprava budoucích osvojitelů a pěstounů spočívající v poradenství ohledně výchovy dětí.

Ministerstvo práce a sociálních věcí má na starosti legislativu, týkající se rodiny a ohrožených dětí. Také řídí pomocí vydávání předpisů a směrnic činnost státní správy. Je nadřízeným orgánem úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí a krajských úřadů, vůči kterým plní funkci kontrolního a odvolacího orgánu. Také eviduje fyzické a právnické osoby v celé ČR zmocněné k výkonu sociálně-právní ochraně dětí.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně je „*správním úřadem s celostátní působností*“, je zřízený zákonem o SPO a jeho kompetence je řešení problematiky ochrany dětí v souvislosti se zahraničím.⁹⁴

---

⁹⁴ MPSV, sociálně-právní ochrana dětí.

4 Sanace rodiny

Matoušek píše, že sociální práce vznikla počátkem devatenáctého století především kvůli pomoci chudým rodinám. Původně sociální pracovníci – dobrovolníci docházeli do rodin, kde se potýkali s abnormalitami u dospělých či dětí, a také do rodin s finančními problémy, které učili správně hospodařit.⁹⁵

Bechyňová a Konvičková uvádějí, že v dobách reálného socialismu měli na starost práci s rodinou zaměstnanci obvodních a okresních úřadů. Ti byli ve svém přístupu direktivní a důsledkem jejich práce byl stále větší nárůst počtu dětí svěřených do ústavní péče. Bechyňová a Konvičková říkají, že: „*podstatou byla doktrína, že nejlepším pečovatelem o děti v obtížné sociální situaci je stát a že mocný stát skrze své instituce děti ochrání před jejich rodiči.*“⁹⁶

Dále ve své knize Bechyňová a Konvičková píší, že je Česká republika předmětem kritiky nadnárodních organizací kvůli vysokému počtu dětí vychovávaných v ústavní péči (kojenecké ústavy, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, dětské domovy, příp. výchovné ústavy).⁹⁷ V roce 2008, kdy byla tato kniha vydaná, bylo k 31.12.2008 8099 dětí s nařízenou ústavní výchovou (dále jen ÚV) a 194 dětí s uloženou ochrannou výchovou.⁹⁸ Dle poslední zveřejněné ročenky MPSV bylo umístěno k 31.12.2013 do ústavní péče 6 526 dětí s nařízenou ústavní výchovou a 106 dětí s uloženou ochrannou výchovou.⁹⁹ Pro snižování počtu dětí umístěných v ústavech pro náhradní výchovnou péči slouží. Ke snižování počtu dětí umístěných v ústavech pro náhradní výchovnou péči jsou využívány různé formy náhradní rodinné péče.¹⁰⁰ Ke snižování počtu dětí v institucionální výchově a k jejich návratu z ÚV do biologické rodiny však také přispívá sociální služba sanace rodiny, které se bude věnovat tato kapitola.¹⁰¹

4.1 Co je sanace rodiny

Téma sanace rodiny je zakotveno v novele zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí a v zákoně č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Sanace rodiny spadá dle zákona č. 108/2006 Sb. do skupiny služeb sociální prevence. Nedílnou součástí souboru programů, které sanace rodiny

---

⁹⁵ MATOUŠEK, O., *Metody a řízení sociální práce*, s. 185.

⁹⁶ BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M., *Sanace rodiny*, s. 9.

⁹⁷ *Ibid.*, s. 9.

⁹⁸ *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2008*, MPSV, s. 138.

⁹⁹ *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2013*, MPSV, s. 104.

¹⁰⁰ *Formy náhradní rodinné péče*. MPSV, 2013.

¹⁰¹ BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M., s. 9.

představuje, jsou sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi, popsané v § 65 tohoto zákona.¹⁰²

Sanaci rodiny poprvé v České republice definoval Matoušek v roce 2003. Jeho definice je velmi široká a dá se vztáhnout na různé způsoby práce s rodinou. Pro účel této bakalářské práce proto raději využiji definici Bechyňové a Konvičkové, která pojem sanace rodiny zužuje tak, aby se stala účinným nástrojem v prevenci umístování dětí do ÚV a k podpoře jejich návratu z těchto zařízení domů:

„Sanace rodiny je soubor opatření sociálně -právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které jsou poskytovány nebo ukládány převážně rodičům dítěte a dítěti, jehož sociální, biologický a psychologický vývoj je ohrožen. Důsledkem neřešené nebo akutní situace ohrožení dítěte může být jeho umístění mimo rodinu. Základním principem sanace rodiny je podpora dítěte prostřednictvím pomoci jeho rodině. Cílem sanace rodiny je předcházet, zmírnit nebo eliminovat příčiny ohrožení dítěte a poskytnout rodičům i dítěti pomoc a podporu k zachování rodiny jako celku. Konkrétně se jedná o činnosti směřující k odvrácení možnosti odebrání dítěte mimo rodinu, k realizaci kontaktů dítěte s rodinou v průběhu jeho umístění nebo k umožnění jeho bezpečného návratu zpět domů. Nedílnou součástí sanace rodiny jsou činnosti podporující udržitelnost kvalitativních změn v rodině dítěte po jeho návratu ze zařízení pro výkon ÚV.“¹⁰³

Na webových stránkách organizace Střep – Českého centra pro sanaci rodiny je uvedeno, že je nejčastějším cílem sanace:

- *„snížit riziko odebrání dítěte z rodiny nácvikem sociálního chování v interakci dítě-rodice a úpravou rodinných a sociálních podmínek rodiny,*
- *snížovat deprivaci dítěte při jeho umístění do zařízení pro výkon ústavní výchovy kontinuální prací s rodinou a spoluprací s dalšími kompetentními odborníky,*
- *umožňovat bezpečný a smysluplný kontakt umístěného dítěte s jeho rodiči, příp. širší rodinou za účasti a spolupráce nejširšího týmu odborníků,*
- *pracovat na bezpečném návratu dítěte do vlastní rodiny ve spolupráci s dítětem, rodinou a dalšími kompetentními odborníky.“¹⁰⁴*

---

¹⁰² BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M., *Sanace rodiny*, 2008, s. 31 – 33.

¹⁰³ *Ibid.*, s. 18.

¹⁰⁴ *Střep*

Rodina vstupuje do programu sanace dobrovolně a podílí se na sestavení sanačního plánu. Základním znakem sanace rodiny je sestavení multidisciplinárního týmu, který má za úkol tuto závažnou problematiku dané rodiny konzultovat, aby bylo dosaženo co nejlepších výsledků. V týmu je zapotřebí účasti pracovníka sociálně-právní ochrany dětí a zaměstnance centra pro sanaci rodiny, který má mimo jiné často organizační roli. V případě, že je dítě umístěné mimo rodinu, účastní se setkání týmu i pracovník zařízení pro ústavní výchovu. Součástí bývají i další odborníci, kteří se v případě rodiny nějak angažují (např. psycholog, učitel, speciální pedagog, dětský lékař, soudce). Rodina i celý odborný tým je předem obeznámen s pravidly a každý zná své úkoly a svou roli v týmu.¹⁰⁵

Obsahem sanačního plánu dle Bechyňové musí být:

„cílový stav situace rodiny, ke kterému jednotlivé dílčí sanační kroky směřují. Časový úsek předběžně určený pro naplnění cíle. Minimální časový úsek, po kterém bude efektivita sanačních kroků vyhodnocována. Jsou domluveny znaky, podle kterých bude efektivita hodnocena. Rodiče i dítě jim rozumějí a souhlasí s nimi.“¹⁰⁶

4.2 Role a kompetence OSPOD a NNO v oblasti sanace rodiny

OSPOD má některé výhradní kompetence v oblasti sanace rodiny, ze kterých vyplývá i hlavní zodpovědnost za vyhodnocení sanace rodiny. Činnost sociálních pracovníků SPOD upravuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Jak již bylo zmíněno v kapitole 3, hlavním posláním pracovníků OSPOD je ochrana nezletilých dětí. Aby tuto činnost mohli vykonávat co nejefektivněji, zákon je opravňuje k udělování represí, ke kterým nemá žádný jiný sociální pracovník oprávnění. Mohou provádět šetření rodiny bez souhlasu zákonných zástupců dítěte v místě bydliště rodiny. Mohou získávat informace o dítěti a péči rodičů v příslušné MŠ a ZŠ, u ošetřujícího lékaře dítěte nebo u zaměstnavatele rodičů. Pokud zjistí, že je dítě ohroženo, mají povinnost podat soudu návrh na opatření. Takovým opatřením může být např.: *„nařízení soudního dohledu nad dítětem, návrh na jeho umístění do zařízení pro výkon ÚV, návrh na omezení nebo zbavení rodičů rodičovské zodpovědnosti nebo může nařídit různá výchovná opatření.“¹⁰⁷* Pracovník SPOD poté dohlíží na plnění daného soudního nařízení.¹⁰⁸

---

¹⁰⁵ BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M., *Sanace rodiny*, s. 18.

¹⁰⁶ *Ibid.*, s. 19.

¹⁰⁷ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*, s. 25.

¹⁰⁸ *Ibid.*, s. 25.

OSPOD nese za sanaci rodiny největší zodpovědnost. Je povinný vyhodnocovat situaci dítěte, stanovit individuální plán ochrany dítěte, pořádat případové konference v rámci řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin. Také má právo nařídit, aby se rodiče podrobili mediaci a rodinné terapii.¹⁰⁹ Toto všechno by mělo podpořit sanační práci s rodinou. Proto, že jsou pracovníci OSPOD často velmi vytíženi, nabízí se možnost využití spolupráce s jinou sociální organizací, poskytující službu sanace rodiny.

Z textu vyplývá, že by nestátní nezisková organizace měla vnímat OSPOD jako partnerskou organizaci, přesto by však neměla zapomínat na hlavní zodpovědnost OSPODu v záležitosti ochrany dětí a z této pozice ji respektovat. OSPOD umožňuje neziskovým organizacím přístup ke klientům, kteří mají o službu sanace rodiny zájem a do těchto rodin je uvádí.

Neziskové organizace, poskytující službu sanace rodiny, nemají taková práva a povinnosti jako OSPOD, proto pracovníci SPOD nemohou vnímat spolupracující neziskovou organizaci jako svou „prodlouženou ruku“. Není možné vyžadovat po terénních sociálních pracovnících vykonávání kontroly nad rodinou.¹¹⁰

4.3 Posuzování funkčnosti rodiny

O tématu hodnocení péče rodičů o děti a stanovení cílů sanace se krátce zmiňují již v kapitole 2.4 Diagnostika syndromu CAN. V této kapitole budu popisovat jeden ze standardizovaných způsobů posuzování rodiny: Ontarijský index zanedbávání péče a budu nahlížet na téma hodnocení rodiny komplexněji.

Matoušek a Pazlarová poukazují na možný problém v objektivitě odborníka hodnotícího stav rodiny. Ve hře jsou různé normy, které uplatňuje při posuzování rodiny a přístup, pomocí něhož vyhodnocuje situaci. Z celé kapitoly vyplývá, že zárukou „dostatečně dobrého hodnocení“ je konzultace s kolegy, využití supervize, a také spolupráce v multidisciplinárních týmech. Ovšem takové posilování kvality hodnocení je dle Matouška v ČR zatím málo využívané.¹¹¹

Podle Matouška a Pazlarové je nejlepší vnímat hodnocení rodiny jako proces. V Anglii je normou pro komplexní posudek 35 hodin strávených s rodinou (6-10 setkání). Kim Bergová (2004) říká, že znakem špatně pochopeného hodnocení je výsledný seznam toho, co dělá rodina nebo některý

---

¹⁰⁹ Zákon č. 359/1999 Sb., část 3, §10 odst. 3.

¹¹⁰ NEDĚLNÍKOVÁ, D., *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*, s. 27.

¹¹¹ MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte*, s. 19 - 21.

její člen špatně. Takový seznam dává rodině trvalou nálepku „nespolupracující rodina” či „pasivně agresivní klient.“¹¹²

Modelů hodnocení rodiny je více. Já popíši podrobněji přístup Holmanové (1983), který je jedinečný v tom, že kombinuje několik teorií. Co se týká vztahu sociálního pracovníka s rodinou v průběhu posuzování rodiny, Holmanová je přesvědčena o přínosu partnerského postoje a spolupráce mezi oběma stranami. Jakožto představitelka sociálně-ekologického přístupu prosazuje hodnocení rodiny v kontextu svého prostředí.

Hodnocení rodiny dle Holmanové (1983) tvoří:

1. porozumění podstatě problému včetně délky jeho trvání
2. pochopení rodinného systému, ke kterému se využívá systémová teorie a teorie rolí (odborník se snaží porozumět vazbám mezi členy, příčinám kvality jednotlivých vztahů, hranicím ve vztazích a schopnosti respektovat nově nastavené hranice, porozumění formálním a neformálním rolím, jejich prožívání jednotlivými členy rodiny a přínosu jednotlivých rolí pro fungování rodiny);
3. porozumění vztahu mezi rodinou a jejím prostředím, či komunitou (odborník se zaměřuje na nalezení zdrojů podpory v přirozeném prostředí rodiny – širší rodina, přátelé, škola). V rámci toho sociální pracovník zjišťuje i informace o úrovni naplnění základních potřeb, kterými je bydlení, ekonomické zajištění a zaměstnání.
4. Životní cyklus rodiny - zvláště přechodná období jsou pro členy rodiny náročné, proto Holmanová považuje za důležité, aby byl popis aktuální situace součástí komplexního hodnocení rodiny.¹¹³

Matoušek a Pazlarová kladou při posuzování rodiny důraz na využití kombinace různých metod a hodnocení rodiny více lidmi. Tím se dle nich eliminuje subjektivita. Příkladem vhodných metod může být rozhovor, pozorování, dotazníky a testy, vyhotovení genogramu, strukturované techniky v podobě hry, kreslení, modelování apod., vyhodnocení odborných dokumentů a ekomapa, opticky znázorňující dynamiku vztahů s širší společností.¹¹⁴

4.4 V jakých případech se sanace rodiny využívá

Sanace je nástrojem psychosociální podpory rodiny a jako takový může mít využití ve třech situacích: v prevenci nařízení ústavní výchovy, v průběhu předběžného opatření, ale také po umístění dítěte do ústavní výchovy.

---

¹¹² MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte*, s. 106.

¹¹³ *Ibid.*, s. 110 - 111.

¹¹⁴ *Ibid.*, s. 112 – 113.

4.4.1 Prevence nařízení ústavní výchovy

Na rodičovství se připravujeme už od dětství pozorováním svých vlastních rodičů, a také prostřednictvím zkušeností, které jsme v blízkých interpersonálních vztazích v průběhu dětství a dospívání zažili. Pokud někdo zakusil v dětství zanedbávání nebo týrání, je velká pravděpodobnost, že tyto vzorce chování bude uplatňovat dále ve výchově svých dětí.¹¹⁵ Podrobněji jsou rizikové faktory, vyplývající z historie a současného stavu dospělých, popsány v kapitole 2.3.1.

Mnohé organizace, zabývající se problematikou sanace rodiny, došly k závěru, že je prevence nejúčinnější, pokud se začne uplatňovat již v období před narozením dítěte nebo krátce po narození, a pokud podpora rodiny pokračuje i v průběhu celého raného školního věku dítěte.¹¹⁶ Těhotná žena se může dostat do programu sanace rodiny například prostřednictvím různých sociálních zařízení, která navštěvuje. Navázání spolupráce s organizací, poskytující sanaci rodiny je dobrovolnou záležitostí. Práce s budoucími rodiči se zaměřuje na prevenci a motivaci ke kooperaci. Cílem sanace je podpora při budování kvalitního rodinného zázemí, kde budou naplňovány všechny potřeby dítěte. V případě specifických problémů v podobě závislostí nebo psychických nemocí je zapotřebí, aby se do podpory rodiny zapojil multidisciplinární tým. Takováto včasná opatření mohou přispět k zabezpečení přijatelného zázemí po příchodu z porodnice a dítě může být v této stěžejní době se svou biologickou matkou. Někdy je rodině nabídnuta služba sanace rodiny až v porodnici nebo v průběhu dětství a dospívání dítěte.¹¹⁷

4.4.2 Sanace rodiny v průběhu předběžného opatření

Podání návrhu na předběžné opatření má v kompetenci sociální pracovník OSPOD. Předběžné opatření je nařízení soudu, jehož důsledkem je v nejlepším případě přechodné umístění dítěte do zařízení pro výkon ústavní výchovy. K takovému kroku dochází v případě, že je vážně ohrožena výchova, zdraví nebo život dítěte a byly vyčerpány všechny možnosti a výzvy rodiny ke spolupráci na zlepšení problematických oblastí v rodině.

Ztráta dítěte pohne hluboce s emocemi členů celé rodiny. Konvičková říká, že je v takové situaci pro rodinu i dítě vhodná krizová intervence, v čemž může služba sanace rodiny sehrát důležitou roli. Ve velice obtížné situaci se nachází i samotný sociální pracovník vykonávající dohled při odebírání dítěte rodině, jemuž je dobré poskytnout supervizi.¹¹⁸

---

¹¹⁵ BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M., *Sanace rodiny*, s. 104.

¹¹⁶ *Ibid.*, s. 103.

¹¹⁷ *Ibid.*, s. 104.

¹¹⁸ *Ibid.*, s. 115 – 116.

Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., která nabyla účinnost 1. 6. 2006:

„pracovníkům obecních úřadů obce s rozšířenou působností ukládá povinnost poskytnout rodiči pomoc po umístění dítěte do zařízení pro výkon ÚV, nebo do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, spočívající zejména v pomoci uspořádat rodinné poměry, které by umožnily návrat dítěte do rodiny, a za tímto účelem takto zprostředkovat rodiči pomoc poradenského zařízení.“¹¹⁹

Přesto, že je po podání návrhu na předběžné opatření další kontakt sociálního pracovníka SPOD s rodinou komplikovaný, protože se rodiče často cítí ponížene a ukřivdění, je v této situaci důležité pokusit se o udržení kontaktu a zajištění další podpory rodiny.¹²⁰ Sanace rodiny však není vhodným nástrojem v případě, kdy se rodina nachází v neřešitelné situaci, týkající se bydlení. Dále také v případě, že bylo dítě umístěno do ÚV z důvodu vážného ublížení dítěti, zneužití dítěte ze strany rodičů nebo z důvodu akutní závislosti rodičů na alkoholu nebo drogách a v případě akutního psychiatrického onemocnění rodiče.¹²¹

V ostatních případech je důležité, aby rodina pochopila, že vydání předběžného opatření není definitivní rozsudek. Trvá tři měsíce a rodina může tento čas využít pro práci na změnách, aby se dítě mohlo vrátit zpět domů. Pokud se rodina odmítne s pracovníkem SPOD opět setkat, dle Konvičkové je dobré pokusit se využít i jiné cesty jak podpořit rodinu v kontaktu s dítětem. Navrhuje možnost poslat rodině motivační dopis, kde mimo jiné uvede i kontakt na ústavní zařízení, kde je dítě umístěno a na další sociální služby, jejichž pomoc může rodina využít. Dále navrhuje znovu zjistit, zda blízcí příbuzní, kteří před výkonem předběžného opatření odmítali převzít ohrožené dítě do své péče, nezměnili názor a o dítě by se v současné chvíli postarali.¹²²

Ochota rodiny pracovat na zlepšení podmínek a využití služby sanace, je prvním důležitým předpokladem pro rozhodnutí soudu ve prospěch rodiny. Sanace je koordinována multidisciplinárním týmem, jehož součástí je pracovník SPOD, pracovník centra pro sanaci rodiny, pracovník zařízení pro výkon ÚV a soudce. Podpora rodiny v rámci předběžného opatření spočívá ve snižování traumatizace dítěte odejmutého rodině formou zprostředkování kontaktu rodiny a dítěte se zařízením pro výkon ÚV, kam dítě bude předáno. Součástí je i vysvětlení důvodů pro odebrání dítěte rodině, podání informací

---

¹¹⁹ Zákon č. 359/1999 Sb., §12, část 2.

¹²⁰ BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M., *Sanace rodiny*, s. 116.

¹²¹ *Ibid.*, s. 120 - 124.

¹²² *Ibid.*, s. 116 - 117.

o pravidlech spolupráce se zařízením a zprostředkování sociální služby, která rodinu v kontaktu s dítětem bude podporovat. Dalším vhodným prostředkem pro snížení traumatizace dítěte je doprovod rodičů ve chvíli, kdy je dítě umísťováno do zařízení pro ÚV nebo alespoň jejich návštěva krátce po umístění. Tento kontakt může být dobrým startem pro další spolupráci rodičů se zařízením.

Podpora spočívá i v motivování rodičů k udržování kontaktu s dítětem, umístěným na základě předběžného opatření v zařízení pro ústavní výchovu. Rodina může dítě kontaktovat formou návštěv, telefonátů, či dopisů. Kontakt rodičů s dítětem je pravidelně vyhodnocován multidisciplinárním týmem. Pokud kontakt funguje a prokáže se, že je pro dítě pobyt s rodiči bezpečný, je možné začít pracovat s rodinou na přípravě podmínek, umožňujících návrat dítěte do rodiny. Tato práce se týká úpravy podmínek v rodině tak, aby odpovídaly potřebám dítěte. Rodiče také pracují na stabilizaci vlastní situace – např. aktivní hledání práce, léčba apod.

Dítě může získat na základě kladných výsledků šetření pracovníka SPOD v rodině propustku, která umožní dítěti na určitou dobu navštívit svou rodinu doma. Zde se opět nabízí prostor pro multidisciplinární tým a sanačního pracovníka, který může rodinu podpořit v přípravě zabezpečení vhodných podmínek pro dítě v době propustky. Po propustce je třeba vyptat se dítěte na průběh pobytu v domácím prostředí a zjistit, zda se těší na další návštěvu.

Závěry multidisciplinárního týmu o realizaci a průběhu propustek jsou důležité pro rodiče i soud, který rozhodne o tom, zda se dítě vrátí do rodiny, zůstane v péči zařízení ÚV nebo umístí dítě do náhradní rodinné péče. Pokud soud na základě úspěšné realizace sanačního plánu zruší předběžné opatření, je velice klíčové, aby podpora rodiny sanačními pracovníky pokračovala i po návratu dítěte a aby byl nově formulovaný cíl sanace. Službu sanace může soud v rámci dohledu doporučit nebo nařídit.¹²³

4.4.3 Sanace rodiny po umístění dítěte do ústavní výchovy

Sanace rodiny během náhradní ústavní výchovy dítěte má formu dlouhodobé podpory. Probíhá téměř stejně jako v případě sanace v rámci předběžného opatření. Pokud soud po čase zruší rozhodnutí o ústavní výchově, setkávání s pracovníkem centra pro sanaci rodiny bude nadále pokračovat po dobu tří měsíců. Cílem je připravit rodinu na realitu, která je často jiná, než očekávání a přání. Dále se sanační pracovník snaží pracovat s rodinou, aby získala vyvážený rytmus a rodiče plnili všechny své povinnosti vůči dítěti.

---

¹²³ BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M., *Sanace rodiny*, s. 118 - 125.

Snaží se tak zamezit riziku pozvolného zhoršování a předejít opětovnému odejmutí dítěte z rodiny.¹²⁴

4.5 Nestátní nezisková organizace Salinger o. s.

„Občanské sdružení Salinger vzniklo v roce 1997 s cílem poskytovat mladým lidem podporu v začleňování do společnosti, hájit jejich oprávněné zájmy. V současné době realizuje služby sociální prevence v Královéhradeckém kraji a prarodinné aktivity v Hradci Králové.“¹²⁵

„Občanské sdružení Salinger především:

- pracuje s dětmi a mládeží na Moravském předměstí (NZDM Modrý pomeranč);
- pracuje s dětmi, mládeží i celými rodinami v sociálně vyloučených lokalitách (KC Amaro Phurd- Pražská, KC ZIP);
- pracuje s žadateli o náhradní rodinnou péči a pěstounskými rodinami (Stopa čápa);
- pracuje s rodinami v obtížných životních situacích (Triangl);
- provozuje prarodinné centrum (Budulíněk).“¹²⁶

V této kapitole se zaměřím na službu Triangl. Jejím cílem je pomáhat rodinám v jejich stabilizaci, jenž je předpokladem zdravého vývoje dětí i ostatních členů rodiny. V roce 2008 prošla tato služba rozsáhlými změnami. V rámci Trianglu vznikla Sanace rodiny, program Ancora a další dva programy zaměřené na prevenci a resocializaci dětí a mládeže – Ancora a Triangl,¹²⁷ který v současnosti nahradil program Triangl 2.¹²⁸ V rámci těchto programů Salinger spolupracuje s OSPODem a všechny tyto služby jsou poskytovány klientům bezplatně.¹²⁹

Program Ancora zprostředkovává resocializační aktivity pro děti a mládež do 18 let, která se dopustila protiprávního jednání. Tento program nařizuje probační a mediační služba, státní zastupitelství a soud. Jeho cílem je, aby zúčastnění upustili od sociálně-patologických aktivit a svá rizikové chování již neopakovali.

---

¹²⁴ BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M., *Sanace rodiny*, s. 139.

¹²⁵ *Salinger*, o. s.

¹²⁶ *Salinger*, o. s.

¹²⁷ *Výroční zpráva 2008: Salinger o. s.*, s. 7.

¹²⁸ *Výroční zpráva 2014, Salinger o. s.*, s. 23.

¹²⁹ *Výroční zpráva 2008: Salinger o. s.*, s. 7 - 10.

Program Triangl 2, který občanské sdružení Salinger nově nabízí, je preventivní sociální služba, určená pro skupiny dětí a mládeže ve věku deset až osmnáct let, které jsou ohrožené rizikovým chováním. Cílem je naučit klienty prostřednictvím dobrodružné hry řešit životní dilemata a konflikty, a své rozhodnutí reflektovat.¹³⁰

Prostřednictvím sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi – Sanace rodiny - Triangl nabízí pomoc a podporu rodinám s dětmi ve věku 3 – 18 let, které se ocitly v tíživé životní situaci, jež ohrožuje zdravý vývoj dítěte. Cílem programu Sanace je posilovat rodičovské kompetence, aby děti mohly vyrůstat v bezpečném domácím prostředí. Sociální pracovníci pracují s rodinou v jejím přirozeném prostředí. Služba poskytuje sociálně terapeutickou činnost (rozhovory, sezení aj.) a výchovně vzdělávací činnost (návky dovedností aj.). V případě potřeby je rodinám poskytována i terénní sociální práce, např. doprovázení klientů na úřady, pomoc při uplatňování práv apod.¹³¹

V roce 2010 Triangl začal spolupracovat s Věrou Bechyňovou,¹³² ředitelkou a metodičkou Českého centra pro sanaci rodiny – Střep.¹³³ Dle výroční zprávy 2011 pomohla týmu sociálních pracovníků Trianglu zkvalitnit službu Sanace rodiny.¹³⁴ V roce 2010 došlo také k rozšíření služby Sanace rodiny do dalších oblastí Královéhradeckého kraje, kde sociální pracovníci Trianglu navštěvují rodiny v jejich přirozeném prostředí.¹³⁵ Sanace se odehrává v každé rodině obvykle jednou za týden po dobu jedné hodiny.¹³⁶ V rámci této expanze začal Triangl spolupracovat s více OSPODy.¹³⁷

V roce 2014 zažil Triangl v oblasti Sanace rodiny velký posun. MPSV podpořilo projekt „Moderace případových konferencí, podpora sanace rodiny v Královéhradeckém kraji.“ V souvislosti s tím se v ročence Salingeru z roku 2014 uvádí:

„Díky této dotaci mohlo středisko Triangl nabídnout pomoc rodinám, u nichž hrozí umístění dětí do zařízení ústavní péče. Projekt podporuje multidisciplinární spolupráci odborníků, kteří s rodinou a ohroženým dítětem spolupracují, s cílem zhodnotit situaci dítěte a jeho rodiny, zprostředkovat

---

¹³⁰ Salinger, o. s.

¹³¹ Sociální práce, s. 36.

¹³² Výroční zpráva 2011, Salinger, o. s., s. 9.

¹³³ Střep

¹³⁴ Výroční zpráva 2011, Salinger, o. s., s. 9.

¹³⁵ Výroční zpráva 2010: Salinger o. s., s. 7.

¹³⁶ Výroční zpráva 2014, Salinger o. s., s. 23.

¹³⁷ Výroční zpráva 2011, Salinger, o. s., s. 9.

*výměnu informací, a hledat společně optimální řešení, které povede k naplňování potřeb dítěte.*¹³⁸

---

¹³⁸ Výroční zpráva 2014, Salinger, o. s., s. 27.

5 Spolupráce státní a nestátní neziskové organizace v oblasti sanace rodiny

Téma spolupráce je z mého hlediska důležité, protože její hladký průběh není samozřejmostí, musí se na ní pracovat. Dobrá spolupráce přispívá k lepším výsledkům, a naopak špatná spolupráce místo toho, aby byla rodinám zařazeným v programu sanace nápomocná, je na škodu. K tomu, aby byla spolupráce efektivní je zapotřebí vyjasnit kompetence jednotlivých organizací, nastavit pravidla vzájemné spolupráce, řešit efektivně problémy a nezapomínat na zásady mezilidské komunikace, které jsou pro jakoukoliv spolupráci klíčové.

5.1 Interdisciplinární přístup

Hellebrandová píše, že se v angličtině interdisciplinární přístup označuje pojmem „working together“. Z toho vyplývá, že by odborníci neměli pracovat jako na sobě nezávislé jednotky, ale společně ve vzájemné kooperaci. Aby byla poskytnuta klientovi komplexní pomoc, je zapotřebí propojení služeb různých organizací.

Mnoho neziskových organizací se často neobejde bez spolupráce se státními orgány, pokud chtějí svou službu poskytovat na vyšší úrovni.¹³⁹ Příkladem takové spolupráce může být právě spolupráce mezi OSPODem a neziskovou organizací Salinger, poskytující službu sanace rodiny.

Interdisciplinární spolupráce na Českém území spadá do doby první republiky, kdy byly vedle státních činností velká aktivita spolků – nestátních skupin. V období komunismu byla tato činnost zcela zakázána a jediným poskytovatelem sociálních služeb byl stát. Teprve po revoluci v roce 1989 došlo k decentralizaci péče a činnost neziskových organizací byla obnovena.¹⁴⁰

5.2 Počátky spolupráce

Myslím si, že období počátků je nosné pro další směřování a kvalitu spolupráce. Domnívám se, že pokud se na začátku spolupráce vyjasní vše podstatné a dojde ke vzájemnému pochopení a správným postojům vůči spolupracující organizaci, je velká pravděpodobnost, že bude další průběh spolupráce hladký. Proto v této kapitole popisují důležité momenty, které by se v počátku spolupráce neměly opomenout.

---

¹³⁹ HANUŠOVÁ, J. – K. HELLEBRANDOVÁ. *Interdisciplinární spolupráce*, s. 6.

¹⁴⁰ *Ibid.*, s. 6 – 7.

5.2.1 Nabídka služby a vyjasnění hranic

Prvním nezbytným krokem pro navázání spolupráce je srozumitelné nabídnutí služby. Nedělníková navrhuje následující osvědčené způsoby:

„předem dohodnutá osobní návštěva pracovníka; distribuce informačních letáků či brožur kombinovaná s osobní návštěvou pracovníka a rekapitulace nabízených služeb každému zainteresovanému úředníkovi; informování o službách pracovníka v místním i celorepublikovém tisku (např. medializace úspěšné či neúspěšné kauzy, příklady dobré praxe spolupráce s obcí atd.).“¹⁴¹

V rámci nabídky by nemělo chybět vyjasnění hranic a zmírnění možných obav. Jak říká Nedělníková, je důležité vyjasnit tyto oblasti:

„terénní sociální pracovník není obtížnou konkurencí, neobjektivním obhájcem ani aktivistou, není „prodlouženou rukou“ místní samosprávy či úředníků směrem k uživatelům a poukazuje na společný cíl – zlepšení sociální situace konkrétní osoby/cílové skupiny.“¹⁴²

5.2.2 Motivace ke spolupráci

Také je dle Nedělníkové zapotřebí nabídnout dané organizaci konkrétní výčet poskytovaných služeb a stručně popsat přínos terénní služby:

„vyplňuje „bílé místo“ na mapě sociálních služeb v dané lokalitě, nabízí místním úřadům dostatek času na individuální přístup k uživatelům služby, je schopen připravit uživatele na jednání s úředníkem, jiným sociální pracovníkem, je prostředníkem při komunikaci mezi uživatelem a institucí, je partnerem pro společné prosazování zájmů uživatelů, je zdrojem informací z lokality – monitoring.“¹⁴³

5.2.3 Sdělení hlavních zásad

Nedělníková dále apeluje na to, aby byly na počátku spolupráce sděleny spolupracujícím partnerům hlavní zásady, kterými se daný terénní pracovník/organizace řídí. První zásadou je mlčenlivost – terénní sociální pracovník předává informace partnerským subjektům pouze za předpokladu, že k tomu dal uživatel služby souhlas (v případě, že se nejedná o trestný čin). Další důležitou zásadou je, že terénní sociální pracovník nevykonává práci za

---

¹⁴¹ NEDĚLNÍKOVÁ, D., *Metodická příručka*, s. 27.

¹⁴² *Ibid.*, s. 27.

¹⁴³ *Ibid.*, s. 27.

uživatele. Spolupráce uživatele služby s terénním sociálním pracovníkem je na základě jeho dobrovolného rozhodnutí.¹⁴⁴

5.3 Možné bariéry kvalitní spolupráce

Tato kapitola může být přínosná pro uvědomění si rizik. Vědomí bariér kvalitní spolupráce je podle mého názoru předpokladem pro to, že se takovému chování a postojům, můžeme v praxi vyhnout.

O možných bariérách interdisciplinární spolupráce se zmiňuje Hellebrandová, řadí mezi ně:

„Rozdílný status profesí, kulturu organizace, důvěru klienta v organizaci, konkurenci mezi organizacemi, stereotypy, nedostatečnou důvěru v kompetentnost ostatních odborníků v týmu, nevyjasnění rolí, nedostatečnou kooperaci a mocenské zájmy organizace.“¹⁴⁵

K tomuto tématu se vyjadřuje i Nedělníková. Dle ní přináší do oblasti spolupráce možnou hrozbu střety zájmů dvou organizací či spolupracovníků. Dle Nedělníkové k nim může dojít nejnáději v oblasti místní spolupráce státních a nestátních organizací, kde nejsou vztahy mezi jednotlivými pracovníky anonymní.¹⁴⁶

Nedělníková rozlišuje subjektivní a objektivní střety zájmů. Mezi subjektivní střety zájmů zařazuje konkurenční boj o uživatele, který se projevuje odmítáním spolupráce zaměstnance nestátní neziskové organizace s jinými nestátními organizacemi. Tato obava ze ztráty jedinečnosti a prestiže může vyústit v přehnanou péči o uživatele služeb, která mu škodí. K dalšímu možnému subjektivnímu střetu zájmů může dojít v případě, kdy úředník samosprávy nahlíží povýšeně na klienta, kterého doprovází terénní sociální pracovník a určitým způsobem ho tak znevýhodňuje. Mezi objektivní střety zájmů Nedělníková řadí problematické situace, které vyplývají z odlišného pojetí a cílů sociální práce jednotlivých subjektů. Příkladem může být OSPOD, který je vybaven pravomocemi, umožňujícími větší kontrolu v zájmu ochrany dítěte.

Základ problému Nedělníková vnímá v nedostatečné komunikaci. Podotýká, že je nezbytné maximálně vyjasnit role a pravomoci jednotlivých subjektů, podmínky spolupráce a vzájemně se informovat o povaze, metodách a cílech práce. Důležité je navzájem respektovat odlišné pojetí práce partnerské organizace a vyhledávat další možnosti spolupráce. Nedělníková podotýká, že

---

¹⁴⁴ NEDĚLNÍKOVÁ, D., *Metodická příručka*, s. 28.

¹⁴⁵ HANUŠOVÁ, J. – HELLEBRANDOVÁ, K., *Interdisciplinární spolupráce*, s. 5.

¹⁴⁶ NEDĚLNÍKOVÁ, D., *Metodická příručka*, s. 28.

v některých případech není ani přes maximální snahu terénní sociální pracovník považován ve spolupráci za rovnocenného partnera. V takovém případě apeluje na profesionalitu sociálních pracovníků a vědomí jejich poslání, kterým je dobro uživatele služby a jeho motivování ke změně.¹⁴⁷

5.4 Podpora kvalitní spolupráce - efektivní komunikace

Dle Adaira pochází slovo komunikace: „z *latinského slovesa communicare: sdělit, oznámit, účastnit se, sdílet.*“¹⁴⁸ Kliment píše, že má tři podoby: verbální – forma mluvené a psané řeči; paralingvistická – doprovází verbální komunikace a indikuje emocionální prožitek komunikujících a vztah zúčastněných stran; neverbální komunikace – obsahuje výrazy těla a obličej, oční kontakt, dotyky apod.¹⁴⁹

Komunikace je efektivní tehdy, když dojde k porozumění sdělované zprávy. Porozumění spočívá v přiřkládání shodného významu sdělovaným znakům ze strany komunikátora i příjemce sdělení (komunikanta).¹⁵⁰ Efektivní komunikace je dle Adaira setrvání v blízkém kontaktu.¹⁵¹

5.4.1 Verbální projev

Adair zmiňuje šest zásad efektivního verbálního projevu. Prvním předpokladem pro porozumění je dle Adaira srozumitelnost mluvené řeči, která odráží to, zda máme uspořádané své myšlenky. Její podstatou je jasné strukturování sdělovaného obsahu a vyhýbání se slovům s nejasným významem.¹⁵² Druhou zásadou je připravenost. Ta předpokládá nějaké úsilí, vynaložené ještě před začátkem akce k tomu, aby byl verbální projev úspěšný. Třetí zásadou je jednoduchost, avšak ne přílišné bagatelizování. Další zásadou, kterou Adair doporučuje je živost, která pramení přímo ze srdce řečníka. Je to umění zviditelnit v jazyce náš entuziasmus a zájem. Pátou zásadou je přirozenost. Způsob a obsah komunikace by měl odrážet osobnost řečníka. Poslední a velmi důležitou zásadou je stručnost.¹⁵³ Na závěr tohoto tématu budu sdílet slova Williama Penna, který říká: „*Mluvte správně a dbejte o co nejušpornější a prostý jazyk, neboť cílem mluvení není okázalost, nýbrž snaha, aby nám druzí porozuměli.*“

---

¹⁴⁷ NEDĚLNÍKOVÁ, D., *Metodická příručka*, s. 29.

¹⁴⁸ ADAIR, J., *Efektivní komunikace*, s. 16.

¹⁴⁹ KLIMENT, P., *Efektivní komunikace v praxi sociální práce*, s. 8 – 9.

¹⁵⁰ *Ibid.*, s. 51.

¹⁵¹ ADAIR, J., *Efektivní komunikace*, 2004, s. 48.

¹⁵² *Ibid.*, s. 52 – 53.

¹⁵³ *Ibid.*, s. 67.

5.4.2 Naslouchání

Bylo by zbytečné mít v týmu skvělé řečníky, kdyby jim nikdo nenaslouchal. Proto Adair ve své knize nevynechal ani tento aspekt efektivní komunikace. Naslouchání je aktivní úsilí, soustředění veškeré pozornosti na hovořícího. Naslouchání je oboustranná služba. My jako naslouchající se můžeme dozvědět nové informace, ze kterých můžeme těžit a ten, komu nasloucháme, bude zase třeba chtít poslouchat na oplátku nás.¹⁵⁴ Mezi příznaky špatného naslouchání dle Adaira patří: „*iracionální selektivita, iritující přerušování, vypnutí pozornosti, mentální lenost, podléhání externím rušivým vlivům a fixace na hlas či charakteristický styl mluvy řečníka.*“¹⁵⁵ Pro naslouchání druhým se musíme vědomě rozhodnout. Vyžaduje celou naši mysl i srdce. Když slyšíme jasně sdělení, následuje výklad významu. Velmi důležitým znakem aktivního naslouchání je poskytnutí zpětné vazby, slouží k ujištění řečníka o tom, že jsme přijali jeho sdělení a dáváme mu najevo, jak jsme jeho zprávu pochopili. Adair říká: „*Jen málokterí z nás se mohou stát velkými řečníky, ale umění dobře poslouchat nám leží na dosah.*“¹⁵⁶

5.4.3 Postoje

Bechyňová pokládá za základní substanci spolupráce partnerský přístup a soulad v chápání sanace rodiny: „*sanace je pomoc dítěti prostřednictvím pomoci jeho rodině.*“¹⁵⁷ Dále Bechyňová říká, že je důležité si uvědomit, že kvalitní spolupráce nespočívá ve vzájemných sympatiích interdisciplinárních spolupracovníků. Přistupovat takto ke spolupráci by bylo vůči rodinám, závislých na pomoci odborného týmu značně nezodpovědné. Bechyňová říká, že je třeba se spíše, než o emočně založené sympatie/ antipatie v rámci odborné spolupráce opřít o racionálně založenou akceptaci.¹⁵⁸ Dle Bechyňové: „*akceptace znamená respektovat druhého člověka na úrovni lidství, cítit jeho lidskou důstojnost, i když nemůžeme schvalovat téměř nic z toho, co víme o jeho chování.*“¹⁵⁹ Tato akceptace by se měla prakticky projevit v respektování názorů druhých, kompetencí, uzavřených dohoda apod.¹⁶⁰

Dalším nepostradatelným aspektem spolupráce je nepochybně autenticita. Rogers (1998) považuje opravdovost za nejpodstatnější stránku mezilidských vztahů. Člověk má být sám sebou i tehdy, když je v určité roli, např. v roli

---

¹⁵⁴ ADAIR, J., *Efektivní komunikace*, s. 82.

¹⁵⁵ *Ibid.*, s. 83.

¹⁵⁶ *Ibid.*, s. 83.

¹⁵⁷ BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M., *Sanace rodiny*, s. 26.

¹⁵⁸ *Ibid.*, s. 26 - 27.

¹⁵⁹ *Ibid.*, s. 27.

¹⁶⁰ *Ibid.*, s. 27.

pomáhajícího pracovníka. Není přínosné hrát si na chytřejšího, chápavějšího.¹⁶¹ Bechyňová píše, že: „členové multidisciplinárních týmů věří, že rodinám i sobě ve svých profesních rolích pomohou, budou-li spolu komunikovat otevřeně a přiměřeně celkovému kontextu situace sanované rodiny.“¹⁶²

Mezi zásady úspěšné spolupráce patří dle mého názoru i kooperativní jednání. Kooperace v nejširším pojetí představuje dle Klimenta: „společné konání dvou nebo více lidí, kteří si vzájemně umožňují nebo usnadňují dosažení stanoveného cíle, bez ohledu na jeho zvláštnosti.“¹⁶³ Skupina je schopna dosáhnout úspěchu v případě, kdy by žádný člen skupiny nebyl schopen uspět sám za sebe. Je však třeba vědět, že stejně tak jako má skupina potenciál předčít předpoklady nejlepšího člena skupiny, hrozí i nebezpečí, že v případě špatného rozdělení úkolů může dojít k horším výsledkům ve srovnání s nejslabším členem skupiny.¹⁶⁴

---

¹⁶¹ VYBÍRAL, Z., *Psychologie komunikace*, s. 212.

¹⁶² BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M., *Sanace rodiny*, s. 28.

¹⁶³ KLIMENT, P., *Efektivní komunikace v praxi sociální práce*, s. 19.

¹⁶⁴ *Ibid.*, s. 20.

6 Výzkum

První část bakalářské práce se nyní pokusím obohatit o poznatky z praxe sociálních pracovníků OSPOD MÚ Náchod a NO Salinger o. s. Jsem si vědoma, že rozhovory se sedmi sociálními pracovníky nelze považovat za výzkum. Zároveň si však myslím, že je zajímavé slyšet názory a zkušenosti sociálních pracovníků z praxe. Také si myslím, že některá zjištění mohou být pro sociální pracovníky těchto dvou organizací, případně i pro jiné organizace, vykonávající sanaci rodiny, inspirativní.

6.1 Výzkumná otázka a cíle

Hlavní výzkumná otázka, na kterou chci v této části práce odpovědět, zní: **V čem spočívá význam spolupráce OSPOD a NO Salinger v oblasti sanace rodiny a jaké aspekty jsou pro kvalitní spolupráci důležité?**

Cílem rozhovorů je zjistit, jak tato spolupráce mezi pracovníky NO Salinger a pracovníky oddělení sociálně-právní ochrany dětí městského úřadu Náchod v oblasti sanace rodiny započala a v čem spolupráce spočívá. Dále zjišťuji, jaké jsou role a kompetence těchto organizací v rámci spolupráce. Cílem je také zjistit, v čem podle těchto sociálních pracovníků spočívá kvalitní spolupráce a jak vzájemnou spolupráci hodnotí.

6.2 Představení respondentů

Výzkumný vzorek tvoří čtyři sociální pracovníci zaměstnaní v NO Salinger, o. s., vykonávající službu sanace rodiny a tři zaměstnanci orgánu sociálně-právní ochrany dětí MÚ Náchod. Všichni dotazovaní mají zkušenosti se spoluprací s druhou organizací. Posláním všech těchto sociálních pracovníků je předcházet, zmírňovat a zabraňovat příčinám, které vedou k ohrožování a zanedbávání dětí. Pro přehlednost jsem vytvořila tabulku č. 2. Označení respondentů (R1 – R7) budu využívat v rámci zjednodušení a zachování anonymity v analýze získaných dat.

Tabulka č. 2: Seznam respondentů

Označení respondenta	Role respondenta/ název organizace	Datum rozhovoru
R1	Vedoucí služby SR – Salinger	16.11.2015
R2	Sociální pracovník SR – Salinger	29.10.2015
R3	Sociální pracovníce SR – Salinger	20.11.2015
R4	Sociální pracovníce SR – Salinger	20.11.2015
R5	Vedoucí OSPOD MÚ Náchod	12.11.2015
R6	Opatrovnice OSPOD MÚ Náchod	12.11.2015
R7	Sociální pracovníce OSPOD MÚ Náchod	12.11.2015

6.3 Kvalitativní metodologie

Zvolila jsem kvalitativní přístup, metodu polostrukturovaného rozhovoru. Kvalitativní přístup jsem si zvolila proto, že umožňuje lepší porozumění souvislostem dané problematiky. Strauss a Corbinová popisují kvalitativní výzkum takto:

„Kvalitativním výzkumem rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.“¹⁶⁵

Svaříček a Šedová kvalitativní výzkum popisují, jako: *„proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu.“¹⁶⁶*

Denzin a Lincolnová (in Švaříček, Šedová, 2007) říkají, že: *„kvalitativní výzkum v sociálních vědách vychází z toho, jak jsou různé pojmy a vztahy chápány aktéry sociální reality. ... Cílem výzkumníka je porozumět situaci tak, jak jí rozumějí sami aktéři.“¹⁶⁷*

Prostřednictvím takto koncipovaných osobních rozhovorů jsem měla příležitost nahlédnout na problematiku očima respondentů a všimnout si detailně jejich výpovědí.

¹⁶⁵ STRAUSS, A. - CORBIN, J., *Základy kvalitativního výzkumu*, s. 11.

¹⁶⁶ ŠVAŘÍČEK, R. - ŠEĐOVÁ, K. a kol., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, s. 17.

¹⁶⁷ ŠVAŘÍČEK, R. - ŠEĐOVÁ, K. a kol., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, s. 18.

V případech obou organizací jsem nejdříve kontaktovala e-mailem vedoucí s žádostí o umožnění rozhovorů a krátkým představením tématu bakalářské práce. V případě organizace Salinger paní vedoucí požádala příslušné sociální pracovníky, aby mě kontaktovali e-mailem a navrhli mi datum setkání. Komunikace proběhla bez problému. V případě OSPOD Náchod se opět paní vedoucí domluvila na poradě s potenciálními respondentkami na datu setkání a tento termín mi sdělila přes e-mail. Komunikace opět proběhla hladce. S každým respondentem jsem uskutečnila rozhovor v místě jeho pracoviště. Většina rozhovorů proběhla individuálně. Pouze dvě pracovnice Salingeru, označené v tabulce symboly R3 a R4, chtěly uskutečnit rozhovor společně z důvodu kladných předchozích zkušeností, časové úspory a vzájemné inspirace.

Měla jsem sepsaná témata, na která jsem se respondentů dotazovala, ale pořadí otázek bylo volné. Respondenti si sami určovali, o čem chtějí mluvit nejdříve. Od všech respondentů jsem získala souhlas s nahráváním audiozáznamu, který jsem následně převáděla do textové podoby. Přepsané rozhovory jsem upravovala pomocí redukce prvního řádu – při přepisování jsem vynechávala slovní vatu a výrazy, narušující plynulost. Z takto upraveného textu budu v kapitole 6.4 citovat datové úryvky. Ke zpracování dat jsem použila metodu kódování, která umožňuje převádění do významových jednotek, jímž jsem přiřazovala názvy – ty jsou totožné se subkapitolami v kapitole 6.4. Z takto rozčleněného textu rozhovorů budu následně formulovat základní tvrzení, která budu doplňovat datovými úryvky, reprezentujícími tato tvrzení. Zachycené údaje budu interpretovat a na závěr se v rámci diskuse pokusím zjištění propojit s již existující teorií.

6.4 Analýza a interpretace získaných dat

V této kapitole představím výsledky rozhovorů, které budu následně interpretovat a kategorizovat.

6.4.1 Okolnosti vzniku spolupráce mezi NO Salinger a OSPOD MÚ Náchod a důležité aspekty v počátcích spolupráce

V této kapitole krátce představím historii spolupráce těchto organizací a důležité momenty v počátcích spolupráce, které přispěly k jejímu dalšímu pozitivnímu vývoji.

Dvě respondentky hovořily o vzniku spolupráce. Z jejich výpovědí se dozvídáme, že Salinger oslovil OSPOD Náchod s nabídkou spolupráce v roce 2010. Představili MÚ Náchod službu Sanace rodiny a ten nabídku na spolupráci přijal. Na prvních společných schůzkách si pracovníci těchto organizací vyjasňovali nabídku, kompetence, specifika cílové skupiny, zásady

mlčenlivosti, vyhodnocovací schůzky a podmínky předávání zpráv. O tomto tématu hovoří více kapitola 5.2.

R1 říká: *Domlouvaly se schůzky, kde jsme si vyjasňovali, co nabízíme. ...Vyjasňovaly se informace ohledně zpráv, jakým způsobem jsou předávány: OSPOD si zažádá o zprávu, my o tom informujeme rodinu, sepíšeme zprávu, kterou rodina vidí jako první, má možnost ji připomínkovat, a pak teprve jde do ruky pracovníci OSPODu. Neznamená to, že by ta rodina mohla tu zprávu jakkoliv měnit, ale má možnost se k ní vyjádřit a třeba říct, že s něčím nesouhlasí.*“

V roce 2011 podaly tyto organizace společně žádost o dotaci na pilotní projekt sanace na Krajský úřad. Projekt byl schválen a došlo k navýšení této spolupráce. V té době začali dva sociální pracovníci poskytovat sanaci 10 rodinám, které vytipovaly sociální pracovnice OSPOD.

Nyní se pokusím shrnout a interpretovat výsledky. Vzájemná spolupráce těchto organizací vznikla v roce 2010. Ze zachycených údajů vyplývá, že počáteční důkladná formulace nabídky a vyjasnění základních aspektů spolupráce bylo pro pracovníky poskytující službu sanace rodiny i pro pracovníky OSPOD Náchod klíčové, protože se kvůli tomu setkali na vícekrát. Také je z rozhovoru vidět, že vzájemné spolupráci zpočátku pomohla státní finanční dotace, díky které mohli službu rozšířit a pomáhat tak více rodinám.

6.4.2 Role a kompetence OSPOD MÚ Náchod a NO Salinger, o. s. v rámci sanace rodiny

V této kapitole budu prezentovat výsledky rozhovorů, které se týkají role a kompetencí OSPODu a Salingeru. Budu sledovat jak na tuto problematiku jednotliví pracovníci nahlíží, a zda se jejich vnímání shoduje.

Z rozhovorů vyplynulo, že OSPOD nemá vhodné podmínky pro systematickou práci s rodinou. Pracovníci OSPOD nemohou plánovat pravidelná setkání s rodinami, protože se stává, že se vyskytne akutní situace, kterou musí neodkladně řešit. Pro systematickou práci s rodinou nemají ani personální kapacitu - mají na starosti mnohem více případů a mají ze zákona více povinností, která jsou časově náročná (např. vyřizují předběžná opatření apod.). Proto jsou vděční za službu sanace rodiny.

Službu Sanace přijímá rodina na základě dobrovolnosti - sociální pracovníci NO přicházejí do rodiny vždy po dohodě s nabídkou pomoci. Na rozdíl od pracovníků OSPOD, jejichž práce obsahuje nejen složku pomoci, ale i represe. R5 k tomuto tématu říká: *„Je to trošku něco za něco.“*

Sociální pracovník R2 toto dokládá slovy: *„Rozdíl v sanaci OSPOD a NO Salinger vnímám v tom, že OSPOD vykonává spíše kontrolní funkci a dávají nařízení, oproti neziskovým organizacím, jejichž funkce spočívá spíše v pomoci*

a podpoře rodin. Salinger není prodloužená ruka OSPODu, nebudou kontrolovat rodinu místo úředníků (kontrolovat, jestli má dítě dudlík a jídlo a vyžadovat to od nich). My s rodinou pracujeme na tom, aby se rodina v těchto rizikových oblastech posouvala. Spolupráce s rodinou je navázána na základě kontraktu, ten váže sociální pracovníky k mlčenlivosti; předávat dál mohou pouze věci, u kterých je oznamovací povinnost.“

S tímto výrokem se ztotožňují i další dvě pracovnice služby Sanace. Sociální pracovnice R3 říká: *Já se mohu rodiče doptat, ale nemohu kontrolovat, zda říká pravdu. To je role pracovníků OSPOD, ne moje. Očekávání jsou v tomto směru vyladěná. Nečekají, že já děti ochráním, vše zjistím a nahlásím. V tom mají respekt vůči naší práci.“*

R1 vnímá v rámci spolupráce partnerskou roli. R4 vnímá, že se role NO a úřadu doplňují. V případě, že hrozí nějaké riziko, pro jehož řešení nemají sociální pracovníci Salingeru kompetence, pracovnice OSPOD práci s rodinou podpoří z jejich pozice.

Role pracovníků OSPOD v rámci vzájemné spolupráce spočívá i ve vytipování rodin, vhodných pro službu sanace a v následné motivaci těchto rodin k využití nabízené pomoci. R5 se k tomuto tématu vyjadřuje takto: *„Klientům říkáme, že některé věci nefungují, tak jak by měly a mohlo by z toho vyplynout to a to, a proto jim nabízíme tuto sociální službu, která by jim mohla danou situaci řešit; vždy se najdou klienti, kteří řeknou, že s tím nesouhlasí a nechtějí, aby k nim do domácnosti někdo docházel, a chtějí si to řešit sami. Od nás musí klienti dostat informaci, co bude následovat v případě, že se nebude dařit situaci řešit. Ale myslím si, že ve většině případech se nám daří klienty motivovat.“*

R1 říká: *„Spolupráce je o důvěře. Pokud pracovník OSPODu posílá do rodiny dalšího sociálního pracovníka z neziskovky, tak vnímám silnou motivaci v důvěře – věří, že práci odvedeme dobře, že víme, co děláme, a kdyby tam došlo k nějakému ohrožení, ke zhoršení situace nebo naopak ke zlepšení, tak mu ty informace předáme a on s tím bude moct dál pracovat.“*

Pokud se rodina rozhodne nabídku přijmout, OSPOD posílá vedoucí SR krátkou kazuistiku rodiny a domlouvají se na průběhu prvního kontaktu s danou rodinou. OSPOD také určuje první zacílení sanační práce, což se postupně na základě různých potřeb a domluvy s rodinou může upravovat. R4 říká: *„Zakázka je často dobře vyladěná, je tam jasně dané, na čem se má v rodině pracovat.“*

Z výpovědí vyplývá, že se role i kompetence obou institucí liší a jednotliví pracovníci tuto realitu respektují. O tomto tématu pojednává více kapitola 4.2, na jejímž základě nyní stručně objasním, z čeho toto rozdílné postavení pramení. Není to tak, že by se OSPOD Náchod s NO Salinger na výše popsaných rolích a kompetencích domluvil. Toto postavení NO a OSPOD

plyne z legislativy ČR, zakotvené především v novele zákona č. 365/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a ze zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Jak bylo zmíněno, jednou z klíčových rolí pracovníků SPOD je motivovat rodiny, což se ve většině případů daří. Obecně platí, že předpokladem k tomu, aby někdo někomu doporučil něčí službu, je, že si práce daného člověka váží, přikládá jí důležitost a má s ní dobrou zkušenost – danému člověku důvěřuje. Myslím si, že úspěšná motivace rodin je jedním z indikátorů kvalitní spolupráce, založené na respektu.

6.4.3 Průběh spolupráce mezi těmito organizacemi

Cílem této kapitoly je popsat, jak spolupráce probíhá, jak se vyvíjela, při jakých příležitostech se pracovníci navzájem kontaktují a jaké informace si sdělují.

V rámci spolupráce se sociální pracovníci obou organizací schází na vyhodnocovací schůzkách. Zpočátku probíhaly tak, že se sešli klíčoví pracovníci Salingeru a OSPODu a bavili se společně o kazuistikách jednotlivých rodin – jak se daří realizace plánu, jaká jsou případná ohrožení a budoucí směřování sanační práce s danými rodinami. O uskutečnění i výsledcích těchto schůzek jsou rodiny informovány. R1 říká: „...informace, které jsme předávali, byly informativního charakteru: např. „ano, rodina dochází, spolupráce běží dobře, sdíleli jsme zkušenost s tím, co se podařilo nebo že se spolupráce s rodinou neustále zadržává a zjišťovali jsme, jestli to je třeba i na straně spolupráce s OSPODem nebo jestli to je chybějící kompetenci rodiče a postupně jsme si to vyladovali. Na začátku takhle ty schůzky probíhaly čteněji.“

Dle některých respondentů se tento průběh schůzek stal časem neefektivní, protože přibývalo rodin, kterým se pracovníci Salingeru věnovali. Kazuistická forma byla pro všechny zúčastněné časově příliš náročná. Organizace tedy hledaly nový model vyhodnocovacích setkání. R2 říká: „Obsah těchto setkání se zaměřil více na organizační záležitosti spolupráce, než na konkrétní případy rodin. Tématem bývá např. správné vyhodnocování rodiny, kdy se posílá závěrečná zpráva apod.“ Schůzka tohoto typu proběhla v Náchodě asi před půl rokem a nyní se bude plánovat další.

Paní vedoucí Salingeru si však postěžovala na přibývajícím množství administrativy z důvodu expanze služby na většinu území Královéhradeckého kraje - spolupracují s 15 OSPODy, s některými je spolupráce intenzivnější, s některými méně. R1 říká: „Času na přímou práci a posilování spolupráce mám v současnosti citelně méně. To vnímám jako svou osobní nevýhodu, že se v tom necítím úplně pohodlně.“

Pracovníci Salinger každý týden dojíždí do regionu, takže se mohou s klíčovým pracovníkem na OSPODu kdykoliv osobně setkat. Toto setkávání chce paní vedoucí Salingeru dále posilovat. R1: *„Hodně v tuto chvíli vyhodnocují spolupráci za nás jednotliví klíčoví pracovníci s klíčovým pracovníkem OSPODu. Chci, aby spolu hodně komunikovali, kdyby tam došlo k nějakým nejasnostem, nastavil se systém, že když např. rodina schůzku zruší, tak o tom OSPOD informujeme – aby věděli, že se v tuto chvíli s rodinou nikdo nestýká apod. ... Jako svou výzvu vnímám jak nastavit spolupráci v té vyšší úrovni – jak a s kým vším se setkávat.“*

PŘÍPAD 1:

Nastala situace, kdy žena (matka) sdělila OSPODu zprávu o tom, že se doma pohádala a ona se nechce vrátit domů. V té situaci pracovnice OSPODu kontaktovala Salinger. Ptala se, zda o situaci vědí, jaký postup v rodině stanovili v případě konfliktu. Na základě této informace pracovnice OSPODu v souladu s doporučením Salingeru poradila této ženě, jak se má zachovat.

Také se spolupráce hodí v případě, kdy pracovnice OSPODu nestíhají pravidelně docházet do každé rodiny. Mohou požádat o sdělení některých podstatných informací pracovníky Salingeru, kteří jsou s rodinou v pravidelném kontaktu – rodinu o tom vždy obeznámí. Tyto informace pracovníci OSPOD zaznamenávají do spisu. Někteří pracovníci jsou tomuto typu předávání informací nakloněni více, někteří méně.

Další příležitostí pro setkávání jsou případové konference, které se konají v případě potřeby. Případové konference svolává častěji OSPOD. R5 říká: *„V této oblasti jsme během posledních třech let zaznamenali posuny; účastní se jich zapisovatelka, pracovník SPOD, vedoucí Salingeru, která je často v roli moderátorky, sanační pracovník a rodina.“*

V této kapitole se dozvídáme, že se obsah vyhodnocovacích setkávání z časového důvodu změnil. Nyní se zaměřuje spíše na organizační záležitosti. Paní vedoucí Salingeru je vytížena více, než dříve a hledá efektivnější nastavení způsobu setkávání s vedoucími spolupracujícími organizací. Velmi pozitivně vnímá konzultace kazuistik příslušnými klíčovými pracovníky OSPODu a Salingeru. Dále se pracovníci setkávají při příležitosti případových konferencí, v rámci kterých zaznamenal pracovník Salingeru posun. Sdělují si o rodinách vždy pouze podstatné informace za předpokladu, že je o tom rodina předem obeznámena. Překvapil mě respekt vůči postupům, nastavených pracovníky Salingeru ze strany pracovnice OSPOD (případ 1).

6.4.4 V čem dle respondentů spočívá kvalitní spolupráce obecně

V této kapitole rozčlením výroky respondentů dle ústředních témat do kategorií. K těm pak přiřadím jednotlivé aspekty kvalitní spolupráce, o kterých se respondenti zmínili během rozhovorů. Výsledky budu průběžně interpretovat.

KATEGORIE:

1. Osobnost pracovníků: několik respondentů přikládá důležitost kvalitnímu výběrovému řízení. Poukazují především na osobnost a motivy pracovníků.

I já si myslím, že osobnostní kvality zaměstnanců jsou skutečně stěžejní. Sociální práce je poslání pomáhat druhým lidem. Pro takovou práci je zapotřebí mít správné motivy a skutečně chtít vidět změnu k lepšímu v životech klientů. Tuto práci nelze dělat pouze pro peníze.

2. Nastavení práce jednotlivými úřady: nezanedbatelnou roli hraje dle dvou respondentek i celkové prostředí úřadu, jehož atmosféru a postupy nový pracovník vstřebává. To následně ovlivňuje jeho chování.

Myslím si, že na směr organizace a celkovou atmosféru má největší vliv vedoucí pracovník. Také mají zodpovědnost za motivaci svých pracovníků a na jejich postoj k práci i spolupráci s druhými organizacemi. Pokud si vedoucí váží klientů a bere svou práci vážně, je to obrovským plusem. Důležitý je i jeho postoj ke spolupráci s jinými „konkurenčními“ sociálními organizacemi. V této oblasti se často projevívá, zda jde vedoucímu pracovníkovi o prestiž nebo o co největší dobro klientů.

3. Vyjasnění spolupráce: Někteří pracovníci pokládají za důležité pochopení odlišných rolí, kompetencí a nástrojů práce. Kvalitu spolupráce zlepšuje dle dotázaných konkrétní plán a nastavení cílů.

Dobrá spolupráce se bez vyjasnění všech důležitých oblastí neobejde. Je nezbytné respektovat odlišné způsoby práce druhé organizace a také jejich kompetence. Jak bylo řečeno, není možné vyžadovat po pracovnících SR, aby byly prodlouženou rukou OSPODu, protože se jejich kompetence a způsob práce v mnohém liší.

4. Komunikace a důvěra: Úspěch spolupráce závisí podle respondentů také na partnerském postoji, důvěře v kompetentnost pracovníků SR, dobré komunikaci a vzájemném pochopení. Z výzkumu vyplynulo, že je pro některé sociální pracovníky daných organizací důležité vysvětlování nejasností v komunikaci, případně omluva, když to situace vyžaduje. Vedoucí Salingeru považuje za klíčové stavět spolupráci na komunikaci klíčového pracovníka SR

a OSPODu. Některé pracovnice také zmínily jako důležitý aspekt kvalitní spolupráce věcnost a pružnost.

5. Vyhodnocování: Za důležité také považuje většina respondentů průběžný kontakt, sdílení důležitých informací, průběžné vyhodnocování situace rodin a vyhodnocování spolupráce.

Když klíčový pracovník Salingeru informuje klíčového pracovníka OSPODu o sanačním plánu a nastavených pravidlech v konkrétní rodině, může dojít ke kontinuitě práce. Obě organizace se při kontaktu s rodinou zaměřují na podstatné věci a mají společný cíl. To může mít dle mého názoru pozitivní vliv na vývoj situace v rodinách. I průběžné vyhodnocování situace rodiny může být podnětné. V rámci konzultací může dojít k novým nápadům, jak lze s danou rodinou dále postupovat, aby se dosáhlo co nejlepších výsledků.

6. Supervize: Vedoucí Salingeru vnímá svou zodpovědnost v oblasti posilování spolupráce v zájmu o práci svých podřízených. R1 říká: *„máme k tomu nově nastavený systém klientských porad, kdy mi pracovníci sdělují, co se děje v rodinách, v čem se tam cítí dobře, co se jim tam daří nebo naopak, kde vnímají nějaký prázdný prostor, který by bylo třeba nějak využít. Společně hodnotíme, zda spolupráci ukončit nebo v ní pokračovat.“*

Z rozhovorů vyplývá, že je supervize pro sociální pracovníky. Přesto, že v Českém prostředí není zatím zakotvena ve standardech sociální práce, zdá se, že je pro pracovníky velkou pomocí v utřídění myšlenek, získání nadhledu a rozhodování o dalším směřování v daném případě. Také slouží jako prevence vyhoření. Jak se říká: *„Sdílená starost, poloviční starost.“*

7. Vzdělávání: Vedoucí Salingeru také považuje za důležité pro spolupráci další vzdělávání. R1 říká: *„OSPODy vnímají, že tu spolupráci chceme provádět zodpovědně a dobře, že nám na tom záleží a že se opravdu snažíme vybrat pro rodinu řešení, ušité přímo jí na míru.“*

Vzdělávání je součástí standardů sociální práce a z praxe se ukazuje, že je pomocí. Další vzdělávání svědčí o tom, že vedení organizace záleží na kvalitě odvedené práce svých zaměstnanců a chce zlepšovat jejich odbornost. Dle R1 následné vzdělávání zvyšuje důvěru v kompetentnost spolupracujících organizací. Překvapilo mě, že následné vzdělávání bude zmíněno jako důležitý aspekt kvalitní spolupráce.

8. Případové konference: Dobrá příprava případových konferencí je také dle respondentů nedílnou součástí kvalitní spolupráce.

Pořádáním případových konferencí je ze zákona povinností OSPODu. Praxe ukazuje, že jsou užitečné, pokud se dobře zorganizují. Této přípravě je zapotřebí věnovat hodně času a energie.

9. Závěrečné zprávy: Někteří respondenti považují za důležitý aspekt kvalitní spolupráce i kvalitně vypracované závěrečné zprávy.

Myslím si, že pokud je závěrečná zpráva přehledně vypracovaná a jsou v ní zachyceny všechny podstatné údaje, usnadní to další případnou práci s rodinou. Je důležité, aby podstatu rodinné problematiky pochopil i člověk, který se s danou rodinou nikdy nesetkal.

6.4.5 Hodnocení vzájemné spolupráce pracovníky OSPOD MÚ Náchod a NO Salinger

V této kapitole budu prezentovat výsledky části rozhovorů, týkajících se hodnocení spolupráce mezi těmito dvěma organizacemi.

V souvislosti s hodnocením práce Salingeru se pracovnice OSPOD zmiňuje o tom, že posouzení není jednoduché, protože je ve hře mnoho aspektů. Podobný názor má i vedoucí pracovnice SR, přiznává však, že když výsledek sanace neodpovídá jejich představám, je vždy důležité zpětně vyhodnotit, zda skutečně není chyba na straně sociálních pracovníků (zda využili všechny nástroje, které měli k dispozici apod.). R5 říká: *„Úspěch spočívá v dlouhodobém a cíleném snažení pracovníka s klientem, dojít ke změně.“* R7 říká: *„Hodně záleží na tom, zda chtějí rodiny udělat pokrok; kvalita dosažené práce se nedá hodnotit na základě pracovníka, je to hodně o rodinách.“*

POZITIVNÍ HODNOCENÍ:

Všichni dotazovaní pracovníci se shodli na tom, že jsou se vzájemnou spoluprací spokojeni a jsou rádi, že spolupráce funguje. Pracovníci pozitivně hodnotí nastavením spolupráce, vyladěné zakázky, setkávání, případové konference, komunikaci, lidský a přátelský přístup a vzájemný respekt.

Dle několika respondentů spolupráce funguje nejen na formální úrovni, ale podařilo se navázat až nadstandartní pracovní vztahy. R4 říká: *„Neměla jsem zkušenost s žádným ospod'ákem, u kterého bych neměla pocit, že jim jde skutečně o dobro té rodiny. Je hrozně důležité, že to není o tom, že si chtějí krýt záda a dělat tu práci jen, aby to bylo v pohodě z jejich pohledu, ale jde jim skutečně o zájem dítěte a o to, aby se v té rodině mohlo cítit dobře a zůstat tam (v rodině).“*

Pracovnice OSPOD hodnotí práci Salingeru jako velkou pomoc pro rodiny. Dle R5 služba SR pomáhá v oblasti výchovy: získávání autority rodičů, stanovení pravidel a fungování domácnosti. Pozitivně hodnotí plán, podle

kterého sanační pracovníci postupují. R5 říká: „Každý týden je přesně domluvené co se bude dělat, kdo bude co dělat - jsou rozdělené kompetence, a také se to hned zkontroluje a vyhodnotí, tam je možné očekávat, že to bude úspěšné.“

R4 říká: „V začátcích jsem hodně ocenila, že je náhodský OSPOD hodně přátelský, otevřený novým a mladým lidem. Od zkušených ospoďáček jsem cítila podporu - ne nedůvěru. To mě hodně v začátcích pomáhalo.“ Je si však vědoma, že i přátelství v rámci profesionálních vztahů může mít svá úskalí – např. vliv na rozhodování. Také hodnotí velmi pozitivně věkové složení sociálních pracovníků OSPODu Náchod. Z rozhovorů R4 ví, že pracovníce s dlouhodobou praxí předávají mladším zkušenosti a mladší mohou naopak inspirovat ty zkušené – aby nepostupovaly pouze podle zažitých vzorců myšlení.

R7 hodnotí spolupráci s pracovníci, se kterou má nejvíce zkušeností slovy: „S ní je ta spolupráce výborná, jsme v pravidelném kontaktu, dokonce se teď scházíme i v rodině a společně situaci vyhodnocujeme... budeme vyhodnocovat situaci s maminkou i dětmi - tímto způsobem proběhlo již druhé setkání.“ Pracovnice dále hodnotí velmi pozitivně spolupráci, kterou Salinger navázal s organizací, která v Královéhradeckém kraji poskytuje potřebným rodinám finanční poradenství, které Salinger nedělá. R7 říká: „...díky tomu se zkvalitňují služby v rodině, nabídka a celková situace rodiny.“

TÉMATATA PRO REFLEXI:

R5 má pocit, že ne vždy byla spolupráce dostatečně pružná - uplyne delší doba od oslovení Salingeru do doby, než v dané rodině začne pracovat. R5 říká: „Měli jsme přímo na OSPODu sociální pracovníci, která vykonávala sanaci rodiny, ta mohla řešit rychle akutní situace, na rozdíl od pracovníků Salingeru a chodit do rodin i několikrát týdně, pokud to situace vyžadovala. Celková komunikace s ní byla pružnější, jednodušší, protože byla součástí našeho týmu. To, co jsme si řekli na poradě, mohla hned realizovat v praxi.“ Důvodem pro toto tvrzení je dle slov R5 její původní očekávání. V akutních případech musí OSPOD řešit situaci jinak, než oslovením Salingeru. Zároveň tato pracovníce chápe důvody – vzdálenost a postupy Salingeru.

Pracovnice srovnává situaci s dobou, kdy R1 vnímá jako svou výzvu nastavení formy spolupráce s OSPODy tak, aby to bylo ucelené, rychlé a užitečné. A jak praktikovat spolupráci na vyšší úrovni – vedoucí s vedoucí.

Dvě pracovníce se shodují na tom, že je někdy zakázka ze strany OSPODu nerealistická – např. v oblasti hospodaření nebo změny bydlení (rodina nemá z čeho splácet). K tomu však pracovníce dodává, že je to o domluvě, která s OSPODem funguje. Nikdy je neodmítli a hledala se jiná oblast, ve které by se dalo rodině pomoci.

Jedna pracovnice by velmi ocenila, kdyby Salinger poskytoval sanaci rodinám, které mají dítě od narození do tří let (nyní poskytují službu rodinám od tří do osmnáct let). Salinger o tom prý uvažuje o snížení věkové hranice, avšak na to potřebuje speciálně vyškolený personál.

Další úskalí pracovnice vnímá v tom, že Salinger nezajišťuje finanční stránku rodiny. OSPOD si však tuto pomoc vyžádal od jiné organizace, takže to už od Salingeru nevyžadují. R7 nakonec říká: „*Možná je to dobře, že to je takto rozdělené. Finanční stránka je pro rodinu citlivější a třeba by to nemuseli vnímat dobře.*“

6.5 Diskuze

V této kapitole kriticky zhodnotím výsledky druhé části práce ve světle odborné literatury. A budu také reflektovat výzkumný proces.

Cílem rozhovorů bylo zjistit, jak tato spolupráce mezi pracovníky NO Salinger o. s. a pracovníky oddělení sociálně-právní ochrany dětí městského úřadu Náchod v oblasti sanace rodiny započala, jak vzájemná spolupráce probíhá. Dále jsem zjišťovala, jaké jsou role a kompetence těchto organizací v rámci spolupráce. Cílem bylo také zjistit, v čem podle těchto sociálních pracovníků spočívá kvalitní spolupráce a jak vzájemnou spolupráci hodnotí.

Myslím si, že na všechny otázky jsem získala dostatek informací, jejichž zpracování pro mě nebylo snadné. Kapitoly 6.4.1 – 6.4.3 jsou popisného charakteru. V těchto kapitolách jsem se pokusila o krátkou interpretaci výsledků. Myslím si, že tyto kapitoly mají smysl v tom, že čtenáře uvádějí do kontextu celé problematiky spolupráce mezi NO Salinger a OSPODem Náchod. I zde se vyskytují některá témata, zmiňovaná v první části bakalářské práce jako např. případová konference, zásada mlčenlivosti a efektivní komunikace. Poznatky z praxe potvrdily jejich potřebnost, zmíněnou v první části práce.

Následující dvě kapitoly mají dle mého názoru potenciálně většího praktického využití. V kapitole 6.4.4 jsem rozdělila informace do kategorií a reflektovala jsem v rámci každé kategorie propojení s první částí bakalářské práce. Jak jsem v kapitole 6.4.4 uvedla, některá témata se s první částí bakalářské práce prolínají, jiná by si zasloužila více pozornosti – např. vyhodnocování kvality spolupráce; osobnost sociálních pracovníků a atmosféra pracoviště jako předpoklad kvalitní spolupráce; supervize, tematika dalšího vzdělávání a závěrečné zprávy sanace rodiny. Na doplnění teoretické části práce však již nemám dostatek času. Avšak mé předpoklady důležitých aspektů spolupráce, popsanych v kapitole 5, se naplnily.

6.4.5 může posloužit pracovníkům Salinger o. s. a OSPOD MÚ Náchod jako zpětná vazba, týkající se jejich spolupráce a jako inspirace dobré praxe pro jiné organizace.

Jsem ráda, že jsem si vybrala právě metodu rozhovoru. Každý rozhovor byl obohacující. Jednotliví sociální pracovníci mě inspirovali svým zapálením a touhou pomáhat rodinám. Naučila jsem se, že kdo se ptá, ten se vždy něco dozví. Inspirovalo mě to k dalším rozhovorům, které bych chtěla uskutečnit s dalšími odborníky na témata, která mě zajímají. Je zajímavé obohatit teoretické znalosti o postřehy z praxe.

6.6 Závěr výzkumné části

Výzkumná otázka zní: V čem spočívá význam spolupráce OSPOD a NO Salinger v oblasti sanace rodiny a jaké aspekty jsou pro kvalitní spolupráci důležité?

Z průzkumu vyplývá, že spolupráce s OSPODem Náchod je pro NO Salinger klíčová v umožnění poskytování služby sanace ve spádové oblasti OSPODu. Jejich dobrá spolupráce umožňuje klientům přístup k sociální pomoci a podpoře. Přínos vzájemné spolupráce těchto dvou institucí spočívá zejména v rozdílných rolích, kompetencích a možnostech v oblasti pomoci rodinám a dětem.

OSPOD má roli toho, kdo vytipovává vhodné rodiny pro službu sanace, těmto rodinám službu nabízí a v případě jejich zájmu oslovuje Salinger se zakázkou. Obě organizace se ve své práci dobře doplňují. Služba SR obsahuje pomoc a podporu. Součástí práce OSPODu je kromě dvou zmíněných aspektů i kontrola a možnost restrikce – využití těchto nástrojů je důležité pro účinnou ochranu dítěte v případě vážného ohrožení. Tato hrozba ze strany OSPODu však může být pro rodiny zdrojem nedůvěry a nespolečnosti. Z toho důvodu je dobré, že Salinger zaujímá jinou pozici - v jeho kompetencích není kontrola, nabízí pomoc a podporu. Rodiny si službu sanace volí dobrovolně, proto má Salinger šanci získat si větší důvěru.

Nemalý význam spolupráce také spočívá v tom, že Salinger nabízí rodinám systematickou a cílenou pomoc. OSPOD Náchod na tento druh práce nemá časové možnosti ani personální kapacitu. Důležité jsou i konzultace případů. Pohled dvou odborných organizací přináší různé perspektivy a to může být pro rodiny velmi nápomocné. Klíčový pracovník Salingeru také sdílí s klíčovým pracovníkem OSPODu sanační plán a postupy, které budou v rodině uplatňovat. Toto předávání informací může být opět pro rodinu nápomocné, protože zvyšuje kontinuitu práce s rodinou. Klíčový pracovník OSPODu se může v případě návštěvy rodiny na dané oblasti zaměřit a zkontrolovat to, na čem rodina s pracovníkem SR pracují.

Další důležitou součástí spolupráce je společné pořádání případových konferencí, jenž je pro OSPOD ze zákona povinností. Spolupráce se sanačním pracovníkem může pomoci ke komplexnějšímu náhledu na situaci rodiny, protože ji sociální pracovník SR navštěvuje častěji, díky tomu může vnímat rodinu komplexněji.

Dalším cílem výzkumné části bakalářské práce bylo zjistit, jaké jsou dle respondentů důležité aspekty kvalitní spolupráce. Z rozhovorů vyplynulo, že kvalitu spolupráce ovlivňuje osobnost pracovníků, nastavení a atmosféra spolupracující organizace, role a nástroje organizace, průběžná komunikace a informovanost. Dalším aspektem, který někteří dotazovaní zmínili, byla supervize – ta umožní nahlédnout na problematiku s odstupem, vyhodnotit objektivněji situaci a předcházet syndromu vyhoření. Dále je dle některých respondentů důležité další vzdělávání, které zvyšuje důvěru v kompetence pracovníků SR. Jiní respondenti považují za přínosnou případovou konferenci a kvalitně vypracovanou závěrečnou zprávu.

Z výzkumné části bakalářské práce se dále dozvídáme, že sociální pracovníci hodnotí vzájemnou spolupráci velmi pozitivně. Pracovníci SR díky OSPOD získávají klienty, kterým mohou poskytovat pomoc a podporu. A pracovníci OSPOD si jsou vědomi svých časových a personálních limitů v poskytování vlastní sanace rodinám. Obě organizace mají stejný cíl – ochranu práv dětí a zachování celistvé rodiny – pokud je to možné. Společně si dopomáhají v naplnění těchto cílů, a proto jsou za vzájemnou spolupráci vděční. Spolupráce funguje na principech partnerství, respektu, a dokonce přátelství. Samozřejmě jsou zkušenosti s jednotlivými pracovníky individuální, ale všeobecně se dá říct, že mezi oběma stranami funguje dobrá komunikace a spolupráce je vyladěná.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, v čem spočívá význam spolupráce mezi NO Salinger a OSPOD Náchod v oblasti sanace rodiny a jaké aspekty jsou pro kvalitní spolupráci důležité.

Pro zpracování tohoto tématu jsem zvolila v první části práce kapitoly, týkající se rodiny, ohrožených dětí, sociálně-právní ochrany dětí, sanace rodiny a spolupráce mezi státní a neziskovou organizací. Zjistila jsem, že rodiny a děti jsou ohroženými skupinami občanů, které potřebují pomoc a podporu státu i neziskových organizací. Problematikou rodin se zabývá zejména rodinná politika, která vytváří účinné nástroje pro její pomoc. Pro ochranu práv dětí je v ČR klíčový orgán sociálně-právní ochrany dětí, jehož práva a povinnosti jsou zakotvena v zákoně č. 359/1999 Sb. (novela tohoto zákona je platná od 1.1.2013). Touto problematikou se zabývají i neziskové organizace. Jednou z důležitých služeb, poskytovaných neziskovými organizacemi je sanace rodiny, která je součástí sociálně-aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi, zakotvené v zákoně č. 108/2006 Sb.

Sociální služba sanace nabízí svou pomoc rodinám, které potřebují podpořit ve vytváření přijatelných podmínek pro správnou výchovu a zdravý vývoj dětí. V případě, že nejsou v rodině takové podmínky zajištěny, stát může soudním nařízením tyto děti z rodin odebrat. Mnohé výzkumy však potvrzují negativní vliv na vývoj osobnosti dětí, vyrůstajících v ústavních zařízeních. Proto se služba sanace rodiny snaží této krajní situaci předcházet tím, že s rodinou systematicky a cíleně pracuje na zlepšení rodičovských kompetencí a vytváření vhodných podmínek pro zdravý vývoj dětí.

K tomu, aby neziskové organizace mohly těmto rodinám nabízet svou pomoc, je klíčová spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Ve druhé části bakalářské práce jsem se proto zaměřila na výzkum této problematiky. Z rozhovorů se sociálními pracovníky OSPODu MÚ Náchod a NO Salinger vyplynulo, že mají odlišné role a kompetence.

OSPOD vytipovává vhodné rodiny pro službu sanace. V případě jejich zájmu oslovuje Salinger se zakázkou. Obě organizace se ve své práci dobře doplňují. Služba SR obsahuje pomoc a podporu. Součástí práce OSPODu je zejména kontrola a možnost restrikce – využití těchto nástrojů je nezbytné v případě vážného ohrožení dítěte. Pravomoci OSPODu proto mohou být pro rodiny zdrojem nedůvěry. A proto, že Salinger tyto pravomoci nemá, je větší šance, že si získá důvěru rodiny. Z důvodů časových a personálních limitů je pro OSPOD služba Salingeru velmi nápomocná.

Oslovení respondenti hovořili také o aspektech kvalitní spolupráce. Je jimi osobnost pracovníků a atmosféra organizace, vyjasnění rolí a kompetencí,

komunikace a důvěra, pořádání případových konferencí, kvalitně vypracované závěrečné zprávy, supervize a v neposlední řadě další vzdělávání.

Dle pracovníků OSPOD Náchod je služba sociálních pracovníků, poskytujících sanaci rodiny, velmi důležitá. Salinger svou terénní službou vyplňuje tzv. bílé místo na mapě sociálních služeb v Královéhradeckém kraji.

Na závěr by se dalo říci, že se vyplatí do spolupráce investovat. Díky ní může být poskytnuta pomoc rodinám a vzrůstá šance na to, že bude moci více dětí vyrůstat se svými rodiči, kteří hrají v jejich životech zásadní roli.

Seznam literatury

Zákony

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách: Dostupné také z: Dostupné také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

Zákon č. 359/1999, o sociálně-právní ochraně dětí. Dostupné také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Zákon, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony č. 401/2012 Sb.: Dostupné také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-401>

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: Dostupné také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře: Dostupné také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117>

Zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte: Dostupné také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník: Dostupné také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Zákon č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky: Dostupné také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>

Monografie

ADAIR, John Eric. *Efektivní komunikace*. 1. vyd. Praha: Alfa Publishing, 2004.

BAKALÁŘ, E., NOVÁK, D., ŽÁČKOVÁ, D., WARSHAK, R. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem*. Praha: Triton, 2008.

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008.

BECHYŇOVÁ, Věra a kol. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Vyd. 1. Praha: IREAS, 2007.

ČELEDOVÁ, Libuše a Rostislav ČEVELA. *Výchova ke zdraví: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010.

- ČERNÁ, P. *Rozvod, otcové, děti*. Praha: EurolexBohemia, 2001.
- DUNOVSKÝ, Jiří a kolektiv. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing, 1995.
- HANUŠOVÁ, Jaroslava. *Násilí na dětech - syndrom CAN*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006.
- HANUŠOVÁ, Jaroslava a Kateřina HELLEBRANDOVÁ. *Interdisciplinární spolupráce: studijní text pro kombinované studium*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006.
- KLIMENT, Pavel. *Efektivní komunikace v praxi sociální práce*. 1. vyd. Praha: Alfa Publishing, 2004.
- KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010.
- Linhart, J., Petrussek, M., Vodáková, A., Maříková, H. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010.
- MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002.
- NEDĚLNÍKOVÁ, Dana (ed.). *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008.
- PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012.
- ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007.
- TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008.
- VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie komunikace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009.
- VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Aplikovaná sociální psychologie: [člověk a sociální instituce]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998.
- STRAUSS, Anselm L. - CORBIN, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Vyd. 1. Boskovice: Albert, 1999.

ŠVARŤÍČEK, Roman, ŠEĎOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007.

VODÁČKOVÁ, Daniela. *Krizová intervence: [krize v životě člověka: formy krizové pomoci a služeb]*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002.

Články

NOVOTNÁ, V. *Tři významné role orgánů sociálně právní ochrany dětí*. Právo a rodina. Praha: Linde, 2004, ročník 6, č. 11.

Sociální práce/ Sociálna práca: Různá pojetí sociální práce. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci., 2009, ročník 9. roční, č. 3.

Příručka pro obce. Vyd. 1. Praha: Úřad vlády ČR - Odbor pro sociální začleňování (Agentura), 2012.

Internetové zdroje

Formy náhradní rodinné péče. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha 2013 [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14501#3>

Národní koncepce rodinné politiky. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha 2005 [cit. 2015-10-02]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf

Národní koncepce podpory rodin s dětmi In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha, 2009 [cit. 2015-10-16]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7958/Narodni_koncepce_podpory_rodin_s_d_etmi.pdf

Národní zpráva o rodině, In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha 2004 [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf

Nemocenské pojištění: dávky. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. 2015 [cit. 2015-10-16]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/>

NOVOTNÁ, Věra. Praktické dopady novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí na práci orgánů sociálně-právní ochrany dětí. *Sborník přednášek z XXI. odborné konference* [online]. 2013 [cit. 2015-11-11]. Dostupné z: <http://socialnipracovnici.cz/sekce-socialnich-pracovniku/article/ke-stazeni>.

Občanské sdružení Salinger [online]. Hradec Králové, 2011 [cit. 2015-11-03]. Dostupné z: www.salinger.cz

Standardy kvality sociálních služeb. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2013 [cit. 2015-10-09]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/5963>.

Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2008 [online]. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí*, [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7870/rocenka_2008b.pdf.

Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2013 [online]. Praha: *Ministerstvo práce a sociálních věcí*, [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/19296/MPSV_rocenka2013_webb.pdf

Střep: České centrum pro sanaci rodiny [online]. Praha, 2015 [cit. 2015-11-03]. Dostupné z: <http://www.strep.cz/cs/index.php?page=socialni-sluzby>

Úmluva o právech dítěte. *UNICEF* [online]. 2004 [cit. 2015-10-02]. Dostupné z: <http://www.unicef.cz/aktualne/82292-umluva-o-pravech-ditete>

Změny v zákoně o daních z příjmů. *Ministerstvo financí* [online]. 2014 [cit. 2015-10-16]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/regulace/dane/danova-legislativa/2014/zmeny-v-danovych-zakonech-v-roce-2015-19976>